

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 30
13 – 14/2015
4. apríl 2015

L. Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 1,- €

PÁPEŽ JÁN PAVOL II.:
Z KRÍŽA SA NEUTEKÁ
Strana 5.

ING. PETER BAČO NIELEN
O CHLEBE KAŽDODENNOM
Strana 6.

ROZPRÁVKA JE ČOSI
AKO BOZK NA SRDCE
Strana 7.

BRATISLAVSKÝ ŠTVRTÝ APRÍL
PRED SEDEMDESIATIMI ROKMI
Strana 8.

O. KOŘÍNEK: ÚROVEŇ JAZYKA
NEMÔŽE FORMOVAŤ ULICA
Strana 14.

SLOVO O SLOVENSKU

Rok Ludovíta Štúra je dnes prítomný v každom médiu. Bolo by dobré, aby z toho nebola kampaňovitosť, zvyčajný akcionizmus, akých sme tu už zažili iks...

Pre noviny a médiá to môže znamenať pochopenie toho, čo chcel zakladateľ prvých politických novín na Slovensku vydávaných v slovenskom jazyku. Predovšetkým chcel vytvoriť alternatívu k všetkému a k všetkým, čo tu bolo dovtedy. To sa mu podarilo. Ved' ešte po sto rokoch, najmä vďaka rímskokatolíckej diecéznej knižnici v Nitre, vyšli štúrovské Slovenské národné noviny a Orol Tatranský vo vydarenej kópii – boli nanovo vydané. Je to unikát v našich dejinách a zrejme aj v dejinách európskej žurnalistiky.

Štúr chcel v roku 1845, keď vyšli prvé slovenské politické noviny – a vydával ich dvakrát do týždňa – predovšetkým iné noviny písané iným jazykom. Dnes by sme povedali, že chcel alternatívu. Lepší príklad dnešným médiám nemohol dať. Naozaj treba alternatívu k dnešnému mediálnemu takmer monopolu a monopolnému jazyku vo vysvetľovaní medzinárodných udalostí. Nehovoriac o nevyhnutnosti alternatív voči jazyku inštitúcií Európskej únie, okrem iného aj voči mediálnej bruselčine.

Uvediem konkrétny príklad: spoločná mena euro mala slúžiť ako nástroj na zjednocovanie Európy a Európanov. Výsledok: nie je to nástroj integrácie, ale z udržania eura sa stal cieľ. O jeho hodnote rozhoduje nikdy nikým nevolená Centrálna banka. Chystá sa napríklad spoločný nákup plynu – niečo, čo sme kedysi poznali ako Federálnu plánovaciu komisiu – tiež sme ju nevolili. Nejde o to bezhlavo, nekalifikovane, bulvárne brojiť proti všetkým a ísť hlavou proti múrom, ktoré neprebijeme. Ide len o to, aby sme vytvorili alternatívu kriticky mysliacich ľudí, aká je aj inde v Európe. Presne to robil Štúr. Slovenské národné noviny založil v roku 1845, aby sa v roku 1847 stal poslancom uhorského snemu. Lebo alternatíva novín, alternatíva jazyka musí zrejme mať aj politickú alternatívu.

Dušan D. KERNÝ

Veľkú noc si kresťania pripomínajú už od druhého storočia tohto letopočtu

Predobrazom Veľkej noci bola židovská Pascha

Eva ZELENAYOVÁ – Reprodukcia diela Snímanie z kríža El Greco (1541 – 1614)

Veľká noc je najstarší a najvýznamnejší sviatok kresťanského cirkevného roka. Počas Zeleného štvrtka, Veľkého piatka, Bielej soboty a Nedele Vzkriesenia si 2,2 miliardy veriacich vo svete pripomínajú umučenie, smrť a vzkriesenie Ježiša Krista. Slávenie Veľkej noci sa v kresťanskej cirkvi začalo veľmi skoro, už v druhom storočí nášho letopočtu.

Nitriansky biskup Viliam JUDÁK

„Pre kresťanov, a nielen pre nich,“ pripomína biskup Viliam JUDÁK, „zaznieva tieto dni úžasná pravda: Kristus vstal z mŕtvych! Viera v Ježišovo zmŕtvychvstanie patrí k základnej pravde kresťanstva od začiatku,“ zdôrazňuje a pokračuje: „Starozákonná židovská Veľká noc (Pascha) sa slávila ako spomienka na vyslobodenie Izraelitov z Egypta. Pamätnú židovskú Paschu slávil aj Kristus vo večeradle s apoštolmi pred svojím umučením pri Poslednej večeri, keď ustanovil Eucharistiu.

Židovská Pascha bola predobrazom kresťanskej Veľkej noci.“

Veľká noc nemá pevný dátum v kalendári. Slávi sa vždy v nedeľu po prvom jarnom splne mesiaca. Časovo sa zhruba prekrýva s pohanskými oslavami príchodu jari a aj niektoré ľudové tradície pochádzajú z predkresťanských dob. V Pravoslávnej cirkvi sa Veľká noc na rozdiel od Katolíckej cirkvi časovo posúva podľa juliánskeho kalendára.

Veľká noc ako iné sviatky má svoju symboliku. Približuje ju

biskup Judák: „Z hľadiska vznikajúceho nového života v prírode je to napríklad vajíčko alebo rozkvitnutá rätolseň. Z pohľadu posvätného tajomstva je to veľkonočná svieca – paškál, ale aj veľkonočný baránok. Baránok bol pre Židov symbolom zmierenia, obety, ale aj záchrany: krv baránka, ktorou natrelí veraje dverí pri odchode z egyptského otroctva, zachránila vyvolený národ pred smrťou. Na pamiatku tohto zázračného vyslobodenia sa v Izraeli konala každoročne sláv-

nosť Paschy. V predvečer tohto veľkého sviatku obetovali otcovia rodín na chrámovom nádvorí v Jeruzaleme jednoročného bezchybného baránka. Ježiš zomrel práve v tú hodinu, keď sa v chráme zabíjali baránky na veľkonočnú slávnosť. Aj na základe toho, ale aj mnohých proroctiev je Ježiš chápaný ako novozákonný nepoškvrnený baránok. Preto veľkonočný baránok s víťaznou zástavou a radostným Aleluja symbolizuje Ježiša ako víťaza nad smrťou.“

Vážení čitatelia,
priaznivci,
bratia a sestry,

dovoľte v mene vedenia Matice slovenskej aj v mene kolektívu tvorcov matičného týždenníka popriať vám milostiplné, požehnané blížiace sa sviatočné dni a pripomenúť jednu z večných pravd evanjelií: „Ja som vzkriesenie a život, kto verí vo mňa bude žiť, aj keď umrie.“ Jn 11, 25

Prijemné prežitie veľkonočných sviatkov, hojnosť požehnaní od vzkrieseného Pána vám i vašim rodinám.

Redakcia SNN

3 OTÁZKY PRE:

Borisa BRENDZU, spisovateľa a vysokoškolského pedagóga

Pestrosť a rozmanitosť vládnu i v prírode

• Ako autor ste vyšli z tvorivej dielne časopisu pre mladú literatúru a umenie Dotyky. Aký je rozdiel medzi mladou literatúrou a literatúrou pre mladých?

Rozdiel v tom je. Keď hovoríme o mladej literatúre, myslíme tým autorov, ktorí svojou tvorbou vstupujú do literárno-umeleckého sveta. Ak myslíme literatúru pre mladých, vtedy sa zaoberáme dielami určenými najmä mladým čitateľom. Čo sa týka pôvodnej spisby, teda poviedok, básní a iných žánrov, Dotyky sú o mladých a pre mladých umelcov i čitateľov. Prírodné, publikujeme aj rozhovory so staršími spisovateľmi a prezentujeme ich umeleckú tvorbu. Najmä preto, aby sme udržiavali medzigeneračný dialóg.

• Učíte na vysokej škole, vychádzajú vám knihy poézie, máte funkcie v spisovateľských spolokoch. Ako to stíhate, ak chcete naplniť aj svoje autorské plány?

Ťažko. Najmä v posledných rokoch je to s mojou tvorbou skromnejšie. No aspoň neotravujem čitateľov záľahou slov a všetko si dobre premyslím, kým to predostriem verejnosti. V každom prípade som na seba a svoju tvorbu prísny. Možno aj preto mi vyšla zbierka Ochutnať z plameňa po ôsmich rokoch. Práca okolo jej finalizovania a cizelovania bolo neúrekom.

• Kde vidíte budúcnosť autentickej slovenskej kultúry a v nej i literatúry o dvadsať rokov?

Celkovo môžem hodnotiť situáciu v slovenskej literatúre za relatívne stabilizovanú. Próza je na tom podstatne lepšie ako poézia, no je to prirodzené, a básne sa už nikdy nebudú čítať na štadiónoch, ani by sa nemali. Čo sa týka slovenskej autentickej kultúry, verím, že si zachováme naše národné tradície. Unifikácia a uniformita sú nešťastné záležitosti, naopak, práve pestrosť a rozmanitosť vládnu aj v prírode. Mali by sme sa tešiť z rôznorodosti a navzájom sa tak obohacovať. Žiaľ, v dnešnej „globálnej dedine“ sa deje opak a treba sa pýtať prečo.

Zhovárať sa
Roman KALISKÝ-HRONSKÝ,
Foto: autor

V SNN 15/2015
SI PREČITATE

Najbližšie 15. číslo Slovenských národných novín vyjde až s dátumom 18. apríla 2015
Osobnosť Slovenska: Gočovský rodák Jur HRONEC – tvorca a staviteľ slovenskej vedy a školy
Historické práce M. Ferka ako stimulácia pre uchovávanie národnej identity Slovákov v Maďarsku

Vlastné góly a ústavné fauly

Roman MICHELKO

Pointa celého príbehu o prvom zjavnom porušení ústavy prezidentom Kiskom by sa dala zhrnúť do vetičky: „Keď dvaja robia to isté, nie je to isté.“ Aspoň ak to hodnotíte podľa reakcií našej „ctenej a vždy neustrannej“ opozície. Pandorinu skrinku, skrývajúcu podobné kauzy, otvoril Ústavný súd SR, keď dal prezidentovi Gašparovičovi v kauze Čentíš možnosť za istých podmienok nevyvolať funkcionára zvoleného iným ústavným orgánom, teda parlamentom, Súdnou radou SR a podobne. Prezident však nesmie konať svojvoľne, ale musí svoje rozhodnutie zdôvodniť. Ani vtedy však nemá vyhrané. Závažnosť jeho dôvodov môže ďalej skúmať Ústavný súd SR a v prípade, že vyhodnotí prezidentove dôvody ako nedostatočné, musí prezident svoje

rozhodnutie prehodnotiť, alebo ak sa to už nedá, tak musí poškodeného (nevymenovaného) finančne odškodniť. To, ako vieme, sa v prípade Čentíša aj stalo.

Podme si teda aspoň letmo porovnať obe kauzy. Čentíš sa správal ako nesvojprávne individuum, ktoré na slovo počúvalo, kedy má kandidovať a kedy nie. Okrem toho sa zachoval ako „skutočný charakter“, keď z nekompetentnosti, roztržitosťi alebo bohvieprečo skartoval výpoveď poslanca Matoviča o korupčných praktikách jeho koalíčných kolegov a obranu tohto (ne)pochopiteľného skutku potom hrdinsky hodil na svoju sekretárku. O tom, či tieto dôvody boli relevantné alebo nie, nechceme polemizovať. Nakoniec Ústavný súd SR povedal že nie. Každopádne, zdôvodnenie preziden-

tovej žiadosti malo deväť strán a prezident len využil priestor, ktorý mu Ústavný súd SR dal.

V prípade nevyvolaovania dvoch z troch ústavných sudcov bola situácia predsa len podstatne

KOMENTÁR

iná. Predovšetkým prezident si vyberá z dvojnásobného počtu kandidátov, ktorých mu na schválenie predložia. Už samotný charakter tejto voľby dáva prezidentovi možnosť relatívne veľkého manévrovacieho priestoru – veď zo šiestich kandidátov má vybrať len troch. Zdôvodnenie, že z ponuky šiestich kandidátov vybral len jednu kandidátku, pretože ostatní sa dlhodo a systematicky nezaoberali ústavným právom, je jednoznačne absurdné. Je to podobné, ako

by ktosi namietal, že poslancom parlamentu sa môže stať len ten, kto sa dlhodo a systematicky venoval politológii. Navyše, ak by sa tento princíp mal skutočne generálne aplikovať, znamenalo by to, že ústavnými sudcami by sa mohlo stať akurát tak zopár profesorov ústavného práva či niekoľko expertov z Ústavu štátu a práva SAV, teda výber by bol veľmi úzky. Navyše takmer nikto z týchto expertov by nemal nijakú sudcovskú skúsenosť.

Čo je však podstatné, túto „múdreosť“ prezidentovi iste vsugeroval jeho poradca, bývalý predseda Ústavného súdu SR Ján Mazák, ktorý z tohto prestížneho postu utiekol na síce menej prestížny, zato však oveľa lepšie platený post generálneho advokáta Súdneho dvora Európskej únie. Ďalším prejavom arogancie a nekompetentnosti bolo, že zdôvodnenie nevyvolaovania bolo veľmi lakonické a prezidentská kancelária si s ním nedala takmer nijakú prácu – rozhodne to nebolo deväť strán ako v prípade prezidenta Gašparoviča. Navyše Mazákov (Kiskovo) zdôvodnenie nevyvolaovania je absurdné aj preto, že za jeho vedenia mal

Ústavný súd SR na svojich kolegovo podstatne nižšie profesijné a morálne nároky. Trebárs ani na chvíľu neprotestoval, keď sa sudcom Ústavného súdu SR stal politický trafikant z SMK Juraj Horváth, ktorý to pred kariérou ústavného sudcu dotiahol akurát tak na podnikového právnik v roľníckom družstve. Čo je však ešte podstatnejšie, Mazákov vtedy ani v najmenšom neprekážalo, že dotyčný pán spáchal úmyselný trestný čin krátenia dane, za ktorý bol aj právoplatne odsúdený. Keď sa táto kauza prevalila, množstvo právnických a morálnych autorít vyzývalo ústavného sudcu Horvátha, aby abdikoval. Ako vieme, sudca Horváth dokončil napriek spomenutým okolnostiam celý svoj dvanásťročný mandát a „strážcov právnických cností“ to nijako nevyrušovalo.

Ústavný súd podľa očakávaní konštatoval, že Kiska hrubo porušil ústavné práva kandidátov na sudcov Ústavného súdu SR. Veríme, že sa zo svojho prešľapu poučí a v budúcnosti nebude len nemožnou a nevedomou figúrkou v rukách Mazáka, ktorý už dávno stratil akúkoľvek profesijnú časť, a ako sa zdá aj zdravý úsudok.

Vyklulo sa šidlo z vreca

Eva ZELENAŘOVÁ

Podozrivé ticho, ktoré nastalo po referende, prerušilo v týchto dňoch občianske združenie Aliancia za rodinu (AZR), jeho hlavný iniciátor. V centrále Aliancie niekoľko týždňov nikto neodpovedal na máily ani na telefonáty napriek tomu, že má troch hovorcov. Mediálny priestor teda zaplnili špekulácie o tom, či AZR nepôjde ďalej cestou politickej strany, alebo či sa jeho aktivisti neocitnú na kandidátkach niektorých politických strán. Keďže však išlo o tému z politického hľadiska výsostne konzervatívnu, do úvahy prichádzalo najmä KDH.

V polovici marca sa skutočne ladi prelomili a AZR opäť oslovila verejnosť. Svojich priaznivcov ubezpečila, že „pokračuje vo svojom úsilí chrániť rodinu aj naďalej“ a silný mandát od vyše osemstôpadesiat-

síc aktívnych voličov hodlá „premieňať na konkrétne kroky k hodnotovej i praktickej pomoci rodinám“.

Prvé oslovenie verejnosti Alianciou vyznieva sebavedomo a signalizuje jasné zámery. Žiada verejnosť

POZNÁMKA

o podporu svojej ďalšej činnosti, ktorá jej, ako uvádza, vzišla z referenda. A to je podľa AZR „jasný záväzok mať rodinu v centre pozornosti“. Preto spúšťa rokovania s relevantnými politickými stranami, aby pomohla presadiť referendové hodnoty do budúcej koalíčnej zmluvy novej vlády. A tu sa jazyk aktivistov Aliancie vzácné zhoduje s líniou KDH, ktorú prezentoval jej predseda Ján Figel po jubilejnom sneme strany. KDH síce chce

nahradiť Smer-SD, no je viac než isté, že samotné vládu nezostaví. Musí teda rátať so zlepšom ideologicky protichodných strán, a tým už teraz prostredníctvom AZR vysiela signál, že predpokladom budúcej koalíčnej zmluvy bude naplnenie podstaty všetkých referendových otázok.

Takže Aliancia sa ukázala ako mimovládna organizácia KDH. Indícií je viac než dost. Členovia AZR žiadajú o podporu na svoju činnosť a sľubujú, že vyrazia do regiónov na stretnutia s ľuďmi. A iba tak na okraj pripomínajú, že „referendom sa naplno ukázalo, že slovenské médiá vôbec nereprezentujú konzervatívny pohľad na svet“, a preto ich vraj veľmi potešila „skvelá správa o vzniku konzervatívneho denníka. Ak môžete, presadajte naň čitateľsky a staňte sa

jeho pravidelným podporovateľom“, vyzýva Aliancia za rodinu.

Nuž, nový konzervatívny denník predstavili verejnosti v bratislavskom Dome Quo Vadis predstaviteľia liberálnych médií Sme, Denníka N a týždenníka „týždeň“. Podujatie pritom organizoval konzervatívny internetový portál postoy.sk. Dá sa teda predpokladať, že do rodiny hlavnoprúdových médií pribudne ďalší člen, vybudovaný na potenciáli referenda.

Nie tak dávno pre náš týždenník Ján Čarnogurský priznal, že hnutiu po novembri 1989 s kampaňou pomáhala zahraničie, lebo veď kde sa to malo naučiť. V súčasnosti je evidentné, že KDH do budúcich volieb pôjde s agendou rodiny. V referende získalo obrovský kapitál, najmä v ľudských zdrojoch Aliancie.

Aliancia oslovila aj predstaviteľov SNS, ale ich rokovania nevedli k nijakému zmysluplnému výsledku. Takže vyhlásenie Aliancie, že bude rokovať so všetkými relevantnými politickými stranami, pripomína organizovanie výberového konania so známym víťazom.

AKO BOLO, ČO BOLO

Pred dvadsiatimi dvomi rokmi sme spolu so Štefanom Olhom nakrúcali na východnom Slovensku dokument Veľký poker alebo malá vojna a o dva roky neskôr Spišské memento. Prvý film hovoril o maďarskej agresii proti Slovenskej republike v marci 1939 a druhý o bombardovaní Spišskej Novej Vsi maďarským letectvom. Starší ľudia si pamätali výbuchy bômb i pohreb obetí, na ktorom sa zišlo šesťnásťtisíc ľudí. Keď sme sa opýtali, či by nám to povedali na kameru, zväčša odpovedali: „Ja s tým nechcem mať nič. Aj ľudia, čo im vtedy pozabijalo príbuzných, mali po vojne problémy.“

Ešte v roku 1995 strašil obľudný socialisticko-internacionalistický výklad dejín. Nešťastníci, ktorých pozabíjali maďarské bomby, aj ich príbuzní boli považovaní za nepriateľov socializmu. Ešte horšie boli na tom tí, čo pri obrane vlasti riskovali život.

Na konferencii o Malej vojne, ktorú minulý týždeň v Spišskej Novej Vsi zorganizovali Mestský úrad a Ústav pamäti národa, odcitoval historik Martin Lacko slová vojaka Štefana

O konci strachu v Spišskej Novej Vsi

Peter VALO

Nemca zo Solivaru, ktorý prešiel bojmi na Podkarpatskej Rusi, Malou vojnou, poľským aj sovietskym ťažením, povstaním a prežil zajatie v Nemecku: „V neskoršom čase o mojej priamej účasti v tomto konflikte s Maďarmi bolo pre mňa nebezpečné hovoriť.“

Osudy dobrovoľníkov, ktorí bránili vlasť, boli kruté. Juraj Ťažár z čaty útočnej vozby spolu s kamarátmi pri Nižnej Rybnici zničili nepriateľské pancierové auto a niekoľko guľometov.

Utrpel ťažké zranenie. Vyslovili mu „uznanie vlády i národa“. Po oslobodení ho obvinili zo „zločinu domácej zrady a kolaborantstva“. V gulagu skončil mladý lekár, čatník aspirant

a musel pracovať ako robotník. Akákoľvek angažovanosť za prvej Slovenskej republiky sa po vojne považovala za hriech. V päťdesiatych rokoch v Nitre učiteľoval Ján Kamil Beňadik.

stranických preukazov a uniforiem.

V roku 1991 požiadalo predsedníctvo Štúrovej spoločnosti primátora Spišskej Novej Vsi, aby na námestie vrátil pamätník obetiam bombardovania. Odvetil, že vec budú riešiť v rámci parkových úprav. Sochár Ladislav Sulík, ktorého strýko tu zahynul ako pilot, ponúkol pomoc bez nároku na honorár. Na list nedostal odpoveď. Ďalší primátor tiež sľúbil, že vyriešia osadenie pamätníka v rámci sadovníckych úprav. Ostalo pri slovách. Zmenu priniesol posledný primátor Ján Volný. Už vlaňajšie sedemdesiate piate výročie bombardovania mesta si pripomenuli pri novom dôstojnom pamätníku a pri tohoročnom usporiadali v Redute konferenciu, na ktorej historici Ján Mitáč, Pavel Mičianik, Vojtech Kárpáty, Ondrej Podolec, Ján Petrik, Ferdinand Vrabel a Peter Jašek odkryli dosiaľ neznáme pohľady na Malú vojnu. Príčinili sa o to, aby aspoň v Spišskej Novej Vsi zmizol strach z tabuizovanej minulosti.

Ukrajina smeruje k statusu poľnohospodársko-surovinovej kolónie

Vlastná cesta s cudzími smerníkmi

Peter JÁNOŠÍK – Ilustrácia: ukrajinský internet

Európska únia robí v Ukrajine rozsiahlu mediálnu kampaň na podporu svojho priaznivého obrazu a túto taktiku má dobre prepracovanú. Obyčajným ľuďom sľubuje zlepšenie životnej úrovne, modernizáciu všetkých oblastí života, vrátane zmeny národnej identity, ktorá sa po pridružení k EÚ zbaví pozostatkov sovietskej mentality a premení sa na pokrokovú európsku.

Hmlisto sa hovorí aj o možnosti splnenia ukrajinského sna na bezvízový styk s EÚ. Dnes je totiž pre väčšinu Ukrajincov získanie víza pomerne namáhavým procesom, pri ktorom je jedným z požadovaných dokumentov povedzme aj lekárka správa o zdravotnom stave a o absencii chronických chorôb. EÚ zneužíva komplex menejcnosti voči Rusku. A tak je väčšina Ukrajincov spokojná aj preto, že veľká časť spoločnosti je sklamaná spôsobom vládnutia vlastného establishmentu a prikláňa sa k myšlienke vonkajšieho riadenia krajiny. Zdá sa, že mnohí na Ukrajine sú skutočne presvedčení, že EÚ záleží na rozvoji ich štátu, a nie na čerpaní ukrajinských zdrojov a premene krajiny na poľnohospodársko-surovinovú kolóniu.

■ PRIESTOR NA DOVOZ

Ak sa nepredpokladá pozrieme na to, kam a k čomu Ukrajina smeruje, pochopíme, že stráca svoje pozície. V roku 2012 predstavoval vývoz Ukrajiny do EÚ pätnásť miliárd eur. Hlavnú jeho časť tvorili výrobky s nízkou pridanou hodnotou a suroviny, zatiaľ čo dovoz z EÚ predstavoval dvadsaťštyri miliárd eur. Jednoduché odstránenie ciel pri tejto štruktúre povedie k stimulácii vývozu surovín z Ukrajiny a na druhej strane k nárastu dovozu hotových výrobkov z EÚ,

čo bude mať za následok zničenie zostávajúcich domácich producentov hotových výrobkov, hospodársku degradáciu a zbadačenie obyvateľstva. Podobnú chybu urobila Ukra-

jina pri vstupe do Svetovej obchodnej organizácie (WTO) za podmienok, ktoré zhoršili postavenie miestnych výrobcov a otvorili krajinu lacnému zahraničnému dovozu. Následky tejto dohody už začínajú mať tragický vplyv na ukrajinskú priemyslovú výrobu a úplné zrušenie ciel s EÚ zlikviduje tých producentov, ktorí ešte prežívajú. Presnejšie, na Ukrajine dnes existujú dva životaschopné exportné zdroje – metalurgia a poľnohospodárstvo. V asociačnej dohode podpísanej s EÚ sa tvrdo trvá na prísnych kvótach

vývozu výrobkov z kovu do Európskej únie, ktoré EÚ nepotrebuje. Navyše, hutné závody na Ukrajine silno závisia od ruského plynu. Napriek tomu, že ukrajinská strana deklaruje diverzifikáciu dodávok, alternatíva k ruskému plynu v realite neexistuje. Ešte horšia je situácia v obchode s poľnohospodárskymi produktmi. EÚ skutočne zrušila dovozné clá na všetky poľnohospodárske produkty, ale zaviedla striktné kvóty na importy z Ukrajiny. Tak na kľúčovú vývoznú komoditu – ukrajinskú pšenicu, predstavuje kvóta iba milión ton ročne, zatiaľ čo krajina ročne vyprodukuje asi päťdesiat miliónov ton.

■ RUSKÁ NERVOZITA

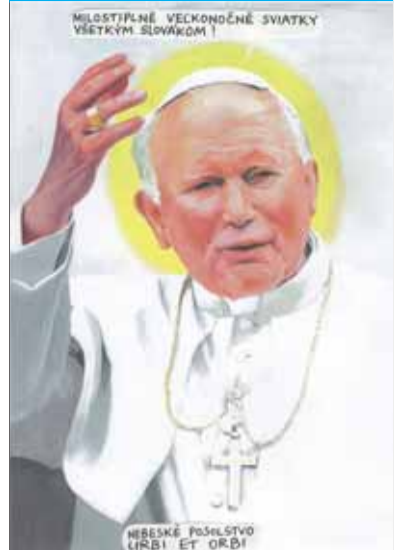
Ak Ukrajine hrozia také vážne ekonomické problémy, prečo je z toho nervózne Rusko? Rusko ľahko ožele ukrajinské poľnohospodárske produkty. Problémy sú s produkciou jadrového strojárstva, integrovaného do ruského výrobného reťazca. Už dnes Rusko nemôže poslať objednávkou na výstavbu lodí pre potreby čiernomorskej flotily, podobný osud postihol výrobu motorov pre ruské rakety v podniku Južmaš. Okrem toho Rusko získava na svojich hraniciach základňu NATO v krajine, ktorá má obmedzenú zvrchovanosť, nesamostatnú politiku a nekontroluje svoje obyvateľstvo. Je to preto, že v skutočnosti sa ukrajinská armáda

ako taká likviduje a zostáva iba tzv. centrum špeciálnych operácií, ktoré sa bude zúčastňovať na vojenských operáciách pri riešení kríz na strane EÚ. Znamená to, že sa Ukrajina bez toho, aby vstúpila do NATO, ocitne na druhej strane barikády a napríklad v prípade konfliktu, podobnému vojne v Gruzínsku v roku 2008, bude mať povinnosť robiť zahraničnú politiku v súlade s krajinami EÚ. Inými slovami to znamená stratu suverenity.

■ V POZÍCII PROTEKTORÁTU

Pre EÚ bolo hlavným problémom presvedčiť veľký ukrajinský biznis, silno orientovaný na Rusko. Ten súhlasil s podpísaním dohody, pretože mu urobili „ponuku, ktorú nemožno odmietnuť“, t. j. pritlačili ho a pohrozili mu odobraním kapitálových účtov v Európe, ako to urobili Cyprus. Asociačná dohoda s EÚ transformuje Ukrajinu do postavenia protektorátu. Skúsenosti z integrácie východoeurópskych štátov pritom ukázali, že skutočnú výhodu od integrácie s EÚ môžu získať iba krajiny, ktoré majú vlastný plán rozvoja ekonomiky a ktoré tvrdo presadzujú podmienky zmlúv s EÚ, zodpovedajúce ich plánom. V Lotyšsku, Estónsku, Maďarsku, Bulharsku, Rumunsku zničila EÚ takmer všetku výrobu a na oplátku nevybudovala nič. Podľa expertov asociačná zmluva s Európskou úniou privedie k uzatvoreniu vyše osem tisíc veľkých podnikov, o malom a strednom podnikaní nehovoriac. Najvyšší predstavitelia ukrajinskej priemyselnej výroby sa usilujú vyrokovať si osobitné podmienky s Ruskom. Lenže na pozadí historicky sa tvoriaceho aktu národnej samovraždy to vyzerá úboho. Ukrajina chcela nástojčivo ísť svojou cestou. O jej schodnosti už tak zaujato nepremýšľala.

POSOLSTVO

Z kríža sa neuteká

Druhého apríla uplynulo desať rokov od smrti svätého Jána Pavla II., rímskeho pápeža, ktorý dal kresťanstvu výnimočné impulzy najmä svojou spiritualitou. Vždy sa verne utiekal k Duchu Svätému a Panne Márii, ktorej kult si nadovšetko cenil. Občianskym menom Karol Jozef Wojtyła bol prvý netalian-ský pápež od roku 1522.

Tento svätec, intelektuál, básnik, dramatik, profesionálny filozof vyškolený vo fenomenologickej tradícii, ktorá sa usilovala pokresťančiť existencializmus, svojimi vyše sto zahraničnými cestami pritiahol ku kresťanskej viere veľké množstvá ľudí (niektoré stretnutia boli vôbec najmasovejšie v histórii). Týmto cestami prešiel väčšiu vzdialenosť ako ostatní pápeži dohromady. Ľudia sa na neho pozerali ako na most zblížujúci rôzne národy a náboženstvá, na čo sa počas svojho pontifikátu najviac sústredil. Dĺžkou účinkovania na Petrovom stolci predstihol pontifikát pápeža Leva XIII. a jeho pôsobenie vo funkcii pápeža sa stalo tretím najdlhším v histórii (po Piovi IX. a sv. Petrovi). Dĺžka jeho služby ešte viac kontrastuje s dĺžkou pontifikátu jeho predchodcu Jána Pavla I., ktorý náhle zomrel po tridsiatich troch dňoch po nastúpení na čelo Katolíckej cirkvi. Na jeho pamiatku si zvolil svoje pápežské meno. Blahorečil a kanonizoval viac ľudí ako hociktorý z jeho predchodcov. Do októbra 2004 to bolo tisíc tristoštyridsať ľudí. Či to bolo viac ako všetci jeho predchodcovia dohromady, ako sa to niekedy prezentuje, je ťažké dokázať, pretože zoznamy skorších kanonizácií sú neúplné. Pápež Ján Pavol II. zomrel po dlhom boji s Parkinsonovou chorobou a ďalšími chorobami prvú sobotu po Veľkej noci na vigíliu slávnosti Božieho milosrdenstva 2. apríla 2005. Jeho posledné slová boli: „Pozwólcie mi ísć do domu Ojca.“ (Nechajte ma ísť do domu Otca.)

Na Námestí sv. Petra vo Vatikáne 13. mája 1981 spáchal na pápeža neúspešný atentát Turek Mehmet Ali Ağca. Nebol to jediný takýto úkladný čin. Pre zlý zdravotný stav v posledných rokoch života mnohí dávali najavo, že by mal rezignovať alebo odísť na odpočinok. Ján Pavol však naznačil, že akceptoval Božiu vôľu, aby zostal pápežom, a bol rozhodnutý ostať vo funkcii až do svojej smrti. „Z kríža sa neuteká.“ Za to všetko si vyslúžil veľkú lásku kresťanov i nevercov. Jeho pamiatka zostane navždy živá.

Peter JÁNOŠÍK
Kresba: Andrej MIŠANEK

25. apríl 2015, sobota, Bratislava, hrad Devín

POD ZÁŠTITOU MINISTRA KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

NÁRODNÁ SLÁVNOSŤ

NA DEVÍNE 2015
pri príležitosti 200. výročia narodenia Ľudovíta Štúra

2015

PROGRAM

9.30 hod. Devín, nám. pred Farským kostolom Svätého kríža
Položenie vencov pri pamätníku sv. Cyrila a Metoda, pamätnej tabuli A. Bernoláka, soche kráľa Rastislava a pamätníku obetiam železnej opony

10.30 hod. hrad Devín
Evanjelické služby Božie, káže Mgr. Milan Krivda, biskup Západného dištriktu ECAV na Slovensku

11.30 hod. hrad Devín
Vystúpenie zborového spevokolu Laudate z Bratislavy-Petržalky a FS Bystričan zo Záhorskej Bystrice
Položenie venca k pamätnej tabuli Ľudovíta Štúra

13.00 hod. hrad Devín
Hudobno-dramatická kompozícia Vzlietli orli vysoko
Príbehy Štúrovcov rozpráva a z ich tvorby recituje Juraj Sarvaš
Piesne slovenských skladateľov spieva mužský spevácky oktet Danubius Octet Singers

VSTUP ZDARMA

Devínska brána na Slovensko je v súčasnosti otvorená dokorán

Keby to tušili, vystúpili by na breh

Vstupné brány na Slovensko sú dnes otvorené dokorán zo všetkých smerov s výnimkou východného, teda na hranici s Ukrajinou. To isté platí v podstate aj naopak pre výstupné brány, odkedy sme v schengenskom priestore, môžeme cestovať do susedných štátov bez byrokratických a iných obmedzení. Mnohí si však pamätáme, že pred štvrtstoročím to bolo celkom inak. Železná opona zakrývala Bratislavu a jej okolie ostatnými drôtmi a elektrickou ohradou, popri ktorej patrolovali pohraničníci so psami.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: Štefan KAČENA

Malebná a inšpiratívna panoráma sútoku Moravy a Dunaja pod Devínskym hradom.

Je to za nami, železná opona zmizla, no žeby sa k nám zvedaví turisti hrnuli v davoch, to sme zatiaľ nezažili. Slováci sa však masovo vyhnuli za hranice veľmi rýchlo. Mnohí sa pravidelne či občasne vracajú domov, a teda aj im je venovaná séria článkov o vstupných bránach na Slovensko, keďže často môžu porovnávať, ako to vyzeralo, keď odchádzali, a ako to vyzerá, keď sem prichádzajú po nejakom čase.

Územie Slovenskej republiky v dnešných svojich rozmeroch je aj napriek otvoreným priechodom ohraničené platnými hranicami. Cez ne vedú rôzne priechody, dané morfológiou terénu a historickými cestami, ale aj modernými dopravnými uzmi. V dávnej i menej dávnej histórii predstavovali dôležité brány na naše územie zo západu i z juhu brehy rieky Dunaj od Devína po Štúrovo. Nielen v dejinách, aj v súčasnosti je Bratislava strategicky, obchodne i turisticky najväčšou vstupnou bránou na Slovensko. Ak sem aj niekto prichádzal kedysi pešo, na koni či s konskými povozmi, musel sa dostať cez rieku. Tú najmä ako dopravnú tepnu využívali rôzne typy lodí s dobre pripravenými lodníkmi už od antiky.

DEVÍNSKA BRÁNA

Dunaj vstupuje na naše územie od západu cez Devínsku bránu. Tam sa pod hradným bralom do veľriecky vľava menšia riekka Morava, pre našu minulosť i prítomnosť veľmi dôležitý vodný tok. Už dávno boli známe plány na jej splavnenie a prepojenie s riekou Odru v Sliezske. Aj bez toho však riekka Morava bola a je na určitom úseku v rámci hraníc medzi SR a ČR splavná zásluhou firmy Baťa. Na slovenskom úseku od Kútov po Devín však jej splavnosť nie je možná inak než nízkoponornými člmi pre jej nestabilnú hĺbku a bahňaté dno.

To nič nemení na fakte, že pre ľudí na lodiach, ktoré sa od Viedne či Hainburgu plavili do Bratislavy, sútok Dunaja a Moravy spolu s výhľadom na hrad Devín vždy tvorili úžasnú prírodnú i kultúrnu scenériu. Nedá sa to dnes celkom dokázať, ale francúzsky spisovateľ Jules Verne si údajne pri pohľade z lode hrad Devín, zničený jeho krajanmi na rozkaz Napoleona, vybral ako predlohu scenérie pre román Tajomný hrad v Karpatoch...

Ak sa Jules Verne nalodil vo Viedni, jeho dnešná krajina, ak chcú plávať zo západu cez Devínsku bránu ďalej na juh, môžu to urobiť hoci aj v Rotterdame, čo je najväčší európsky prístav. Tam sa

v súčasnosti začína vodná cesta, ktorá vznikla prepojením riek Rýn, Mohan a Dunaj, takže z Holandska cez Nemecko a Rakúsko k nám plávajú nielen nákladné, ale aj osobné lode s turistami. Aby sme boli presní, môžu plávať k nám, ale ďalej po Dunaji cez Maďarsko a Balkán až do Čierneho mora. Asi tu netreba veľmi objasňovať geografiu, no žiada sa možno pripomenúť, že Dunaj ako druhý najväčší európsky veľtok pramení v nemeckom Bavorsku a jeho delta ústi do mora z väčšej časti v Rumunsku, no končí sa až v ukrajinskom prístave Izmajil.

Potenciál výnosného segmentu lodného turizmu na Dunaji dávno využívajú spoločnosti zo západnej Európy, ale v Bratislave pristávajú aj staršie plávajúce hotely vyrobené v Ukrajine či v Bulharsku. Len my Slováci sme si zlikvidovali aj tú jedinú loď s názvom Družba, ktorá dokázala ešte po prevrate niekoľko sezón splavovať našincov hore Dunajom do bavorského Passau a dole riekou aspoň do Budapešti. Loď bola záhadne sprivatizovaná a ešte záhadnejšie vyhorela, aby ukotvená pri brehu blízko Šamorína ukázala iným lodiam, plaviacim sa popri jej vraku, že nič nie je navždy – ani mená lodí strategických.

Loď Družba som spomenul preto, lebo práve na nej som sa pred vyše dvadsiatimi rokmi plavil do Bavorska a potom som si vychutnával pri návrate na Slovensko pohľad na Devínsku bránu.

KEBY TURISTI TUŠILI

Bol som vtedy dosť znechutený, keď sprievodkyňa cestujúcim okrem toho, že je to sútok dvoch riek a na brale je hrad, nepovedala nič viac. Nie, nemusela ich zaťažovať podrobnými prednáškami, ale zopár faktov by sa asi do pamätí turistov zmesť dalo. Napríklad aspoň to, že najstaršie osídlenie územia Devínskej brány a blízkeho okolia sa archeologickým výskumom potvrdilo už z mladšej kamennej doby, teda neolitu. Príchodom neolitických roľníkov v rozmedzí päťtisíc až tritisícpäťsto rokov pred n. l. sa začalo trvalé osídlenie ľavého brehu Dunaja. To znamená, že ľudia pochopili význam a možnosti toho priestoru prinajmenšom už pred sedemtisíc rokmi.

Mladšia bronzová doba (asi 1 800 až 700 rokov pred n. l.) priniesla viac dôkazov o osídlení Devínskej brány a Devína. V tom období sa lokalita stala významným výrobným centrom a tiež križovatkou obchodných ciest. Už vtedy dunajská plavebná cesta spájala

tradiácie sú stále živé a dôležité následné fakticky overené udalosti. Devínska brána bola pre budúcnosť vždy kľúčová, čo však neznamena, že niekto konkrétny mal od nej klúče...

Začiatkom 7. storočia sa podunajskí Slovania vzbúрили proti Avarom a v roku 623 vytvorili na tomto území prvý slovanský politický útvar, v podstate vojenský kmeňový zväz nazývaný Samova ríša. Jej sídelným mestom mal byť Vogastisburg a nie je vylúčené, že ležalo práve v okolí Devínskej brány. Hustota osídlenia priestoru v 7. a 8. storočí je doložená mnohými náleziskami nielen v Devíne, ale aj v Devínskej Novej Vsi a v Záhorskej Bystrici.

V prvých desaťročiach 9. storočia sa na našom území skončil zjednocovací proces príbuzných slovanských kmeňov. Nitrianske knieža Pribina zdjednotil kmene na západnom Slovensku, knieža Mojmir zasa moravských Slovanov v povodí rieky Moravy. Hranicu medzi oboma kniežatstvami tvorili Malé Karpaty. Územie Devínskej brány i Devínskeho hradu malo vtedy logicky mimoriadny strategický význam. To si zachovalo aj počas trvania štátneho útvaru, ktorý môžeme literárne nazývať staroslovenskou ríšou kráľa Svätopluka alebo oficiálne Veľkou Moravou. Práve na dohľad z citadely hradu Devín, na Moravskom poli, Svätoplukove vojská porazili útočiacich Frankov a zabezpečili hranice na dosť dlhý čas.

Dejiny nehovoria, že pri premenení štátneho útvaru po smrti Svätopluka a jeho dedičov na Uhorsko a po príchode maďarských novo-usadlíkov Devínska brána bola centrom diania.

AŽ PO SÚČASNOSŤ

Začiatkom 19. storočia sa stalo toto územie aj dejiskom napoleonských vojen. Keď v máji 1809 Napoleon obsadil Viedeň a v júni francúzske delostrelectvo z pravej strany Dunaja ostrelovalo Bratislavu, Francúzi vyhodili už predtým vyhorený devínsky hrad do vzduchu. Odttedy bol dlhodobo v ruinách. Jeho bývalú slávu však oživil v roku 1836 Ľudovít Štúr so svojou družinou, pre ktorého bol Devín symbolom slovanskej vzájomnosti a národného uvedomenia. Bola to povestná vychádzka štúrovcov na Devín, pri ktorej si každý zo zúčastnených osvojil staroslovenské meno. Štúr si zvolil meno Velislav.

Práve na slovenské tradície a štúrovské hnutie nadväzuje aktuálne aj podujatie, ktoré sa pod názvom Národná slávnosť na Devíne 2015 uskutoční 25. apríla. Podrobný program publikujeme na strane 5 tohto vydania nášho týždenníka.

Dnes je Devín mestskou časťou hlavného mesta SR Bratislavy. Obec sa dostala do nútej správy, bola sužovaná povodňami a náletmi komárov. Dnes je už chránená protipovodňovou bariérou, to ju však nechráni pred nezmyselnou výstavbou objektov, ktoré do takého historického prostredia nepatria. Slovanské nábregie, ktoré vedie z podhradia popri Dunaji k osobnému prístavu, má novodobú atrakciu. Na mieste, kde stála počas druhej svetovej vojny colnica, lebo Devín pod názvom Theben patril ako vysunuté územie do Hitlerovho Nemecka, stojí budova s majákom. Možno by tento novodobý maják mohol ukazovať smer, kam sa má táto prvá dôležitá brána na Slovensko uberať, ak chce byť nielen historickým územím, ale aj čo najviac príjemným miestom pre návštevníkov, ktorí sa k nej môžu dostať loďou po Dunaji nielen z Bratislavy.

O tom, aké sú spojnice medzi rôznymi bránami na Slovensko, sa viac dočítate v niektorom vydaní Slovenských národných novín v blízkej budúcnosti.

POSTREH

Prvý dojem pri vstupe na územie iného štátu zanecháva v prichádzajúcom trvalú stopu, a povedzme si úprimne v prípade vstupe na územie Slovenska často aj zmiešané pocity. Dôležité je, akým spôsobom doprava návštevník na naše územie prichádza. Ak je to letecky, tak môže pristáť na jednom z troch našich letísk, ktoré prijímajú aj medzistátne lety. Sú to letiská v Bratislave, Košiciach a Poprade. Medzistátne železničné dopravné uzly pre priame spojenie sú stanice v mestách Bratislava, Nové Zámky, Žilina, Košice, Poprad, prípadne aj Liptovský Mikuláš a Štrba.

Vstupné brány na diaľnicach

V týchto mestách môže zahraničný návštevník bez prestupovania vystúpiť a získať prvý dojem z krajiny, do ktorej pricestoval. Lodnou dopravou z Viedne či Budapešti sa turisti po Dunaji dostanú do Bratislavy, Komárna a Štúrova.

Najčastejším dopravným prostriedkom, ktorým k nám prichádzajú návštevníci zo zahraničia, je nepochybne automobil. Automobilovou dopravou sa k nám po diaľnici zatiaľ dostanú návštevníci zo západu a z juhu. Prvý dojem po vjazde na naše územie po diaľnici veľa napovie. Uvedomili si to už aj na ministerstve dopravy a rozbehli projekt Vstupné brány.

Minister dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Ján Počiatek už vo februári 2013 slávnostne otvoril prvú z dvoch diaľničných vstupných brán. „Projekt Vstupné brány zaradi Slovensko medzi krajiny, ktoré vedia urobiť dobrý prvý dojem. Turisti, ktorí sa zastavia na slovenských hraniciach, odtiaľ dostanú kompletný servis, vrátane zaujímavých informácií o Slovensku,“ povedal na otvorení prvej diaľničnej brány na hranici Slovenskej a Českej republiky pri Brodskom minister Počiatek. Rovnako kvalitné služby má poskytovať aj diaľničná brána na prechode medzi Slovenskom a Maďarskom v Čunove.

Cieľom projektu diaľničných brán je poskytnúť kvalitný servis a všetky potrebné informácie návštevníkom, ktorí k nám prichádzajú po cestách. Všetky diaľničné hraničné prechody sa majú postupne zmeniť na moderné vstupné brány. Tie budú okrem parkovísk a sociálnych zariadení poskytovať najmä turistické informácie o Slovensku či obchody so suvenírmi a s diaľničnými nálepkami. Komplexné informácie o Slovensku, kvalitné služby, ale aj zrenovované parkoviská a oddychové zóny budú oddnes vítať zahraničných návštevníkov pri vstupe na Slovensko.

Na projekte diaľničných vstupných brán spolupracuje s Národnou diaľničnou spoločnosťou aj Slovenská agentúra pre cestovný ruch (SACR) a Asociácia informačných centier Slovenska. Informácie o dopravných predpisoch, zaujímavých turistických cieľoch, ubytovacích a stravovacích možnostiach získajú návštevníci z propagačných materiálov, ale najmä z infopanelov. Na nich sú predvolené stránky, vrátane portálu cestovného ruchu www.slovakia.travel. Slovensko tak chce ponúknuť profesionálne služby prvého kontaktu, ktoré zahraniční návštevníci očakávajú pri vstupe do modernej stredoeurópskej krajiny.

Súčasťou projektu budú aj plochy na odpočívadlách diaľnic a rýchlostných ciest. Práve prostredníctvom nich sa dotvorí plnohodnotná informačná sieť o Slovensku, ktorá nebude mať len lokálny charakter, ale bude saťahovať naprieč celým štátom.

(rkh)

S ministrom Viliamom ČISLÁKOM o novinkách v zdravotníctve

Je toho dost, čo treba v rezorte zlepšiť

Zhovárala sa Dagmar VANEČKOVÁ – Foto: MZ SR

Pracoval ako lekár na Klinike úrazovej chirurgie FN L. Pasteura v Košiciach, v Air Transport Europe, s. r. o., ako riaditeľ Záchrannej služby, ale aj ako námestník v Nemocnici s poliklinikou v Rožnave a manažér pre zdravotnú starostlivosť v akciovej spoločnosti Svet zdravia. Post štátneho tajomníka ministerstva zdravotníctva vymenil v novembri za kreslo ministra. Za štyri mesiace už stihol čeliť kritike za viaceré kroky, ktoré vedú k zmenám v jeho rezorte. Od 1. apríla vstúpi do platnosti novela zákona o rozsahu zdravotnej starostlivosti, ktorá mení doterajšie pravidlá trebars pri platení poplatkov u lekára. Prospeje, alebo poškodí pacientov? Už onedlho by sa malo v našom hlavnom meste začať s výstavbou novej univerzitnej nemocnice. Mala by slúžiť celému Slovensku. Ozývajú sa súhlasné názory, ale aj také, ktoré sa pýtajú, prečo nedostávame roky rozostavanú a nedokončenú nemocnicu v Bratislave na Rázsochách. O odpovede na tieto i na ďalšie otázky sme požiadali ministra zdravotníctva Viliama ČISLÁKA.

• **Celý život ste boli bezprostredne spojený so životom pacientov. Nechýba vám to v novej funkcii?**

Post ministra zdravotníctva – to nie je funkcia odtrhnúť od reality, veď pacientom som aj ja, moje deti, moja rodina, rovnako ako tisíce občanov na Slovensku, a potom, s našimi občanmi sa stretávam každý deň pri riešení konkrétnych problémov v zdravotníctve.

• **Manažovanie zdravotníckych zariadení je dnes náročný proces, je potrebná kvalitná medicínska technika, materiálové a technické vybavenie, personálne zabezpečenie, nevhovoriac o celkovej prevádzke, vrátane liekov, údržby... Práve počas vášho pôsobenia sa začal uplatňovať Program ozdravenia štátnych nemocníc. Čo je jeho podstatou?**

Manažovanie zdravotníckeho zariadenia dnes zahŕňa plánovanie, organizovanie, kontrolu, medicínsky rast, ľudské, finančné aj informačné zdroje. Ide o náročný proces a cieľom spomínaného programu je podporiť produktivitu, odstrániť zadlžovanie fakultných a univerzitných nemocníc, zaviesť tvrdé rozpočtové opatrenia a posilniť transparentnosť jednotlivých aktivít. Stanovili sme základné nástroje (napríklad pravidelnú aktualizáciu cenových stropov na nákup energie, liekov, špeciálneho zdravotníckeho materiálu, upratovania, prania, stravovania atď.), ako aj iných nákupov. Očakávame sprísenie podmienok obstarávania, stanovenie minimálneho počtu ponúk, posilnenie úlohy zriaďovateľa pri plánovaní, riadení a kontrole hospodárenia nemocníc... V procese ozdravenia štátnych nemocníc má však významné postavenie aj pacient. Prieskumy totiž ukazujú, že viac ako sedemdesiat percent sťažností sa netýka nekvalitného poskytnutia zdravotnej starostlivosti, ale zlej komunikácie. Preto náš ozdravný plán ráta aj s novými pravidlami, ktoré by mali pocítiť pacienti. Aj prístup zdravotníckeho personálu sa musí stále zdokonaľovať.

• **O akú zmenu ide v tomto prípade?**

Vzťah lekár – pacient, prípadne zdravotnícky pracovník – pacient je nesmierne krehký. Pacient prichádza do nemocnice s bolesťou, so strachom, s nevedomosťou, s dohadmi... V nemocničnej izbe zostáva sám so svojimi ťažkosťami a práve zdravotnícki pracovníci by mu mali situáciu uľahčiť. Máme projekt, ktorý ráta s tým, že v každej našej nemocnici bude pracovník zodpovedný za to, ako nemocnica pracuje s pacientmi, tzv. „mediátor pre pacientov“. Plánujeme zriadiť aj centrálné kontaktné miesto, v ktorom budú vyškolení pracovníci riešiť problémy pacientov, zbierať informácie a sprostredkovať podnety vedeniu nemocnice, v prípade potreby aj ministerstvu. Ide o novinky, ktoré sa doteraz v štátnych nemocniciach neuplatňovali, ale verím, že tieto zmeny pomôžu pacientom, aby sme posilnili ich dôveru v zdravotnícke zariadenia.

Minister zdravotníctva Viliam ČISLÁK má toho na riešenie viac než dost.

• **Ako kontrolujete prácu manažmentov nemocníc?**

Je pozitívne, že za toto volebné obdobie sme sa dopracovali k tomu, že päť našich nemocníc už netvorí nový dlh, zvyšuje sa ich výkonnosť (napríklad pri operáciách o desať percent, vidno to aj pri nákupe liekov). Od začiatku tohto roka máme pravidelné stretnutia s riaditeľmi a ekonomickými námestníkmi nemocníc, aby sme vedeli vyhodnotiť napríklad centrálnu nakupovanie týkajúce sa nákupu liekov, špeciálneho zdravotníckeho materiálu, prístrojov, energií a podobne. Ide o to, aby nemocnice realizovali ekonomicky čo najvýhodnejšie nákupy. Sledujeme plnenie ekonomických ukazovateľov, riaditeľia majú konkrétne daný hospodársky výsledok, v prípade potreby sa stretávame operatívne, fungujú pravidelné mesačné reporty. Prirodzene, každý by chcel viac peňazí, ale realita je taká, že nemocnice si musia poradiť s takým finančným objemom, ktorý im zdravotná poisťovňa môže dať. V tejto súvislosti možno spomenúť napríklad projekt Všeobecnej zdravotnej poisťovne, a. s., „kto operuje, dostane viac“ (za každého operovaného pacienta získava nemocnica príplatok vo výške sto eur. Táto filozofia sa týka všetkých univerzitných, fakultných i všeobecných nemocníc. Cieľom je zvýšiť počet operačných zákrokov. Mám informácie, že tento nový prístup už mnohým nemocniciam finančne pomohol.

• **Najväčším projektom, ktorý ste v poslednom čase v rezorte prezentovali, ba vypísali už aj tender, je plánovaná výstavba novej univerzitnej nemocnice**

v Bratislave. Reakciou je aj vlna kritiky. Prečo tento projekt presadzujete?

Zastaraná Univerzitná nemocnica v Bratislave už nevyhnutne potrebuje riešenie. Jediným možným je výstavba novej nemocnice, pričom verejno-súkromné partnerstvo je najvhodnejším spôsobom na ďalší postup. Prioritou pre nás je verejný záujem, ako aj otvorená, transparentná súťaž, prostredníctvom ktorej chceme dosiahnuť najlepšie možné podmienky pre štát: zrealizovať výstavbu bez zadlženia štátu, financovanú len zo štandardných príjmov verejného zdravotného poistenia. Projekt ráta s nemocnicou novej generácie, s garanciou vysokej produktivity, ekonomickej udržateľnosti a špičkovej kvality zdravotnej starostlivosti s využitím najlepších medzinárodných poznatkov. Pri prípravách začalo ministerstvo zdravotníctva otvorený dialóg s odbornou a so zainteresovanou verejnosťou, pretože je zástancom novej diskusnej kultúry o zdravotníctve, štát bude mať v projekte trvalo silné postavenie. Proces obstarávania je od začiatku transparentný, štúdiá bola zverejnená v plnom rozsahu a nebol proti nej vznesený nijaký relevantný odborný argument, ktorý by ju spochybňoval. Pokračuje verejný obstarávanie na výber partnera na výstavbu, financovanie, tridsaťročnú prevádzku a údržbu novej nemocnice, ktorá bude poskytovať nielen špičkovú zdravotnú starostlivosť, ale zameria sa aj na vzdelávanie a výskum. Nazdávam sa, že Slovensko má historicky najvýraznejšiu šancu, aby v hlavnom meste konečne vyrástla moderná a kvalitná nemocnica.

• **Viete už bližšie konkretizovať jej parametre?**

Projekt modernej nemocnice ráta s približne osemsto osemdesiatimi lôžkami, ročne má zvládnuť štyridsaťštyritisíc hospitalizácií, osemstosedemdesiatpäťtisíc návštev v ambulanciách, šesťstatisíc diagnostických výkonov a štyridsaťsedemtisíc operácií.

• **Nielen výstavba novej nemocnice, ale aj primárna starostlivosť patrí medzi témy, o ktorých sa dnes diskutuje konfrontačne. Ministerstvo hovorí o výrazných zmenách práve v tejto oblasti, to znamená, že sa zameriavate na všeobecných lekárov?**

Áno. V primárnej sfére na Slovensku chýba účinný manažment chronických ochorení na jednom mieste, pričom nemocnice disponujú nadrozmerým počtom akútnych lôžok, čo je dnes neefektívne. Tento stav treba zmeniť. Priemerný ročný počet návštev slovenských pacientov u lekára je takmer dvakrát vyšší (11,3) ako priemer OECD (6,4). Ďalším problémom je vysoká návštevnosť špecializovaných ambulancií. Všeobecní lekári odporúčajú viac ako šesťdesiat percent pacientov s chronickými ochoreniami k ambulantným a nemocničným špecialistom. V krajinách EÚ sa kladie oveľa väčší dôraz na manažment pacienta v primárnom kontakte. Práve ambulancia všeobecného lekára má byť miestom, kde sa poskytuje najväčšia časť zdravotnej starostlivosti pacientom s chronickými ochoreniami. Aj to bol dôvod, prečo sme pristúpili k posilneniu kompetencií všeobecných lekárov. Už môžu vykonávať povedzme aj predoperačné vyšetrenia, pribudla liečba hypertenzie a začína sa odborná diskusia o možnosti liečby pacientov s poruchami metabolizmu tukov a výhľadovo aj cukrovky.

• **Témou, ktorá už niekoľko mesiacov rezonuje vo verejnosti, sú poplatky u lekára. Občania i lekári vyjadrili súhlasné aj nesúhlasné stanoviská. Faktom je, že 12. februára parlament schválil novelu Zákona o rozsahu zdravotnej starostlivosti, ktorá od 1. apríla tohto roku zavádza do praxe nové pravidlá pre platenie poplatkov.**

Ministerstvo zdravotníctva pripravilo, aj na základe početných podnetov od občanov, túto novelu zákona, aby sme nastolili poriadok v tomto systéme. Vnímame to ako výrazný benefit pre pacientov. Po dlhom čase, keď návštevu u lekára sprevádzala neistoť a chaos, novela stanovila, za čo poskytovateľ zdravotnej starostlivosti nesmie požadovať úhradu od poistenca a čím nesmie podmieňovať poskytovanie zdravotnej starostlivosti. Ide o dôležité momenty, ktoré sú zároveň krokom k transparentnosti a prispievajú k zlepšeniu vzťahov medzi pacientmi a lekármi.

• **Buďte konkrétnejší, lebo na poplatky si pacienti ťažkajú už dlhodobu, ale iným zase vyhovuje prednostné ošetrenie a radšej si priplátia.**

Viete, rozsah poplatkov, ktoré si žiadali lekári, bol niekedy až bizarný – napríklad poplatok za vypísanie receptu, za klimatizáciu v čakárni, za hygienické návleky na obuv, za odoslanie na vyšetrenie k špecialistovi, za vystavenie zdravotnej karty, za injekciu, za vypísanie receptu, dokonca aj za podanie chemoterapie... Realita je však taká, že poistenie majú plný nárok na výkony, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou zdravotnej starostlivosti poskytovanej v rámci zdravotného výkonu a nie je dôvod, aby za ne u lekára v ambulancii platili. Poplatky skutočne patria dlhodobu k najproblémovejším témam v rezorte. Preto MZ SR pristúpilo k ich riešeniu s cieľom, aby sa éra, keď pacient

odchádzal od lekára sklamaný z výšky vystaveného účtu, stala minulosťou. Novela zákona mení doterajšie pravidlá a súčasťou zdravotného výkonu u lekára bude objednanie poistenca na vyšetrenie, vypísanie lekárskeho predpisu alebo lekárskeho poukazu, vypísanie návrhu na kúpeľnú liečbu, potvrdenie o návšteve lekára alebo iného zdravotníckeho pracovníka, vypísanie odporúčania na poskytnutie špecializovanej ambulatnej starostlivosti alebo na poskytnutie ústavnej starostlivosti. To znamená, že za tieto úkony pacient u lekára nebude platiť. Zoznam zdravotných výkonov a služieb, pri ktorých možno požadovať úhradu, bude zverejnený u každého lekára, či už v ambulancii alebo čakárni, pričom ambulantný poskytovateľ zdravotnej starostlivosti bude môcť výkon spolatniť iba v taxatívne uvedeních prípadoch. V tomto prípade však pôjde iba o také výkony, ktoré nie sú hrazené z verejného zdravotného poistenia (napríklad vyšetrenie na vedenie motorového vozidla, vyšetrenie o zdravotnom stave na prihlášku na štúdium a podobne).

• **Vo vašom rezorte je viac oblastí, kde ešte treba pristúpiť k zásadnejším zmenám. Co je pre vás osobne výsostne aktuálne a chcete to riešiť?**

Určite je to Lekárska služba prvej pomoci, ktorá potrebuje zmenu. Som však presvedčený, že to má byť služba poskytovaná nepretržite, lebo nie je mysliteľné, aby po dvadsiatej druhej hodine nemal pacient LSPD k dispozícii. Hľadáme koncept, ktorý bude prijateľný pre lekárov, aby neslúžili veľké objemy hodín a zároveň aby boli primerane odhodnotení. Ďalšou otvorenou témou zostáva zákon o spoločnom odmeňovaní zdravotníckych pracovníkov – zatiaľ v zariadeniach, na ktoré má MZ dosah.

• **To znamená, že na ministerstvo pripravujete jeden zákon o odmeňovaní?**

Áno, uvedomujeme si potrebu riešiť mzdové podmienky pracovníkov v zdravotníctve. Aj preto sa po vyše desiatich rokoch po prvý raz otvorila problematika usporiadania plátov všetkých zdravotníkov, riešenie dlhodobu požadovali všetky zúčastnené strany. Pripravili sme návrh pre všetkých zdravotníckych pracovníkov definovaných zákonom, ktorých je spolu dvadsaťštyri. Cieľom je zaviesť prehľadnosť a systém do odmeňovania zdravotníckych zariadeniach, ktoré sú prispievateľmi organizáciami v pôsobnosti MZ, štátnymi podnikmi alebo obchodnými spoločnosťami v zakladateľskej pôsobnosti MZ SR, v ktorej má štát stopercentnú majetkovú účasť. Návrh stanovuje minimálnu výšku základnej zložky mzdy zdravotníckych pracovníkov, tak ako je v súčasnosti právne upravená základná zložka mzdy lekárov. Táto sa viaže na priemernú mesačnú mzdu zamestnanca v hospodárstve SR zistenú Štatistickým úradom SR za kalendárny rok, ktorý dva roky predchádza kalendárnemu roku, v ktorom sa priznáva základná zložka mzdy. Táto metóda zabezpečuje automaticky každoročnú valorizáciu garantovanej minimálnej základnej zložky mzdy. Navrhnuté koeficienty sa líšia podľa toho, či ide o vykonávanie odborných, certifikovaných alebo špecializovaných pracovných činností. Nejde teda o minimálnu mzdu v ponímaní minimálneho mzdového nároku tak, ako to bolo viackrát nesprávne prezentované. Základná zložka mzdy v súčasnosti predstavuje približne osemdesiat až osemdesiatpäť percent celkovej mzdy a legislatívny návrh počíta s jej zákonnou garanciou, vnáša do systému poriadok a garantuje zdravotníckym pracovníkom, že budú odmeňovaní podľa rovnakého kľúča.

Riznerovský kaštieľ v Bohuniciach konkuruje múzeu Madame Tussaudovej I na veľké osobnosti našli dosť vosku

Kým múzeum so zvučným menom v Londýne je svetoznáme a má pobočky v Amsterdame, Hongkongu, Las Vegas či v New Yorku a vo Viedni, Bohunický kaštieľ poznajú nanajvýš občania priľahlých obcí. A to je obrovská škoda. Miestni nadšenci v ňom totiž zriadili expozíciu voskových figurín, dokonalých replík osobností regiónu.

Ivan BROŽÍK – Foto: autor

Pustovníkovi Benediktovi stačilo počas pôstu na obživu štyridsať orechov.

Ani len vo sne by mi v časoch bezstarostného detského šantenia nezišlo na um, že rozvaliny, v ktorých sa hráme na schovávačku, boli raz a opäť kedysi budú kaštieľom. Už len zvyšky keramických obkladov poukazovali na to, že v ňom kedysi boli nádherné vstavané kachle; neupravený a zarastený park iba pri veľkej predstavivosti predstavoval miesto obľúbených stretnutí zaujímavých ľudí. Stará mama mi vefa a dlho rozprávala, ako tam kedysi slúžila „u pánov“, ako jej pán často povedal: „Beta, dobre si navarila.“ Viac som však nevedel, iba to, že to boli dobrí a slušní páni. Lebo v časoch môjho detstva boli páni väčšinou zlí...

■ VSTAL Z POPOLA

Bohunický kaštieľ pod svahmi masívu Biele Karpaty, neďaleko bájneho Vršatca a ešte známejšieho chotára Chrástková susedí s Pruským. Gavlovičovým Pruským. Františkán Gavlovič sedí zamyslene a skromne kdesi na podstienku tak, ako ho miestni dávno-pradávo poznali. Ako skromného nežobrávneho a múdreho mnícha. Chorľavého autora perly slovenskej barokovej literatúry – Valaskej školy, mravúv stodoly...

Chcel ňou poslúžiť ľuďom namiesto priameho kázania, v čom mu bránilo zdravie. Postup tuberkulózy mních spomaľoval pomocou žinčice, ktorú mu ponúkali pastieri na lúkach Chrástkovej. Autorom jeho voskovej figuríny, práve tak ako všetkých v expozícii, je známy sochár Albert Králiček z Novej Paky v Českej republike. Podľa neho je socha presvedčivá vtedy, „ak stojí len kúsok od vás, žije s vami a mení váš priestor“.

■ NIKDY SA NESTRETĽI

Nikto z voskových obyvateľov kaštieľa sa nikdy nestretol a ani nemohol stretnúť s ktorýmkoľvek ďalším aktérom expozície figurín, ktoré preslávili región. Miestna akčná skupina (MAS) Vršatec však v spolupráci s MAS Kopaničiarsky región pripravila aj v celoeurópskom vnímaní ojedinelý projekt. Umiestnila ho do romantického kaštieľa Riznerovcov. A pani Ludmila – Podjavorinská Riznerová – tam počas pobytov u svojho brata

Žigmunda napísala nesmrteľný príbeh nezbedného vrabčička Čima a jeho krásnej žienky Čin. Príbeh ich vrabčej lásky sprevádza celé generácie rodičov a detí. Ludmila Podjavorinská je právom dodnes pokladaná za zakladateľku modernej slovenskej literatúry pre deti. Symbolicky adoptovala všetky deti a vytvorila pre ne nesmierne hodnotné dary – krásne básne, ktoré oslovili už viacero generácií. Najradšej písala veselé verše o deťoch a prírode. Postupom času hravé detské postavy vystriedali zvieratká a vtáčiky, ktoré sa rovnako zápalisto, no intenzívnejšie a humornejšie hrali na ľudský život. V jej najznámejšom zvieracom epose Čin-Čin, ktorý napísala v roku 1943, sa vrabčičak Čimo chce oženiť s krásnou Čin-Čin, ale ak sa chce o ňu postarať, musí prekonať vlastnú lenivosť. Bohvie, kam sa práve vyberá jej neter pani Božena Riznerová Obrová, známa filmová herečka? Narodila sa v neďalekej Trenčianskej Teplej a na Riznerovské panstvo zavítala často. Alebo že by práve prišla a rozmýšľa, kam sa zložiť? Stojí uprostred asi najsvetlejšej miestnosti kaštieľa, v ktorom rada písavala svoje knižky jej teta. Je z nej nádherný výhľad do parku a na košaté gaštany, ktoré si určite pamätajú veselé nedeľné čaje s kamarátmi z Prahy. Niekde v ich korunách sa zrodil aj vrabec Čimo.

■ NÁVŠTEVA Z TRENČÍNA

Pár krokov po mierne vřzgajúcich parketách a hľa – aj tu ktosi čosi tvorí. Výzorom nie je až taký známy, ale menom? Celá egyptologická veda ho skloňuje s úctou a jeho knižky sú priam skvostom. Pán Vojtech Zamarovský.

Majstre, prepáčte, ak vás rušíme. Prvý slovenský spisovateľ literatúry faktu, historik, cestovateľ a prekladateľ sa narodil v meste Matúša Čáka, asi dvadsať kilometrov od Bohunic. Tento významný spisovateľ literatúry faktu má čitateľov po celom svete, jeho knihy vyšli v mnohých vydaniach a čítajú ich ľudia viacerých generácií. Pri riešení problémov vo svojich knihách sa vždy radil s tými najkompetentnejšími, či už to boli vedci z Oxfordu, alebo archeológovia v mezopotámskom Uruku, alebo v egyptskom Abúsire. Zamarov-

ský pridel eurofondov, aby sa aj ona čoskoro zaskvela vo svojej obnovennej kráse nad obcou. A tam pochovaní si to určite zaslúžia.

■ MNÍCH BENEDIKT

Dnes síce medituje tu v Bohuniciach, ale jeho život bol spojený so slávnym miestom neďaleko Trenčína. Tam na druhej strane Váhu na Skalke je najstaršie pútnické miesto na Slovensku. Benediktínske opátstvo založil v roku 1224 nitriansky biskup Jakub I. na pamiatku pustovníkov sv. Andreja-Svorada a Benedikta. Svätý Benedikt pustovník zomrel v roku 1034. Bol to prvý slovenský mučeník, žiak sv. Svorada a patrón nitrianskej diecézy. Bol pravdepodobne Slováč a pochádzal z Ponitria. V Zbierke svätcov Uhorska sa spomína ako „Považan – Sv. Benedikt Vážsky – pustovník v Uhorsku“. Jeho život sa niesol v duchu hesla: Ora et labora – Modli sa a pracuj. Svorad s Benediktom na posilnenie svojho duchovného života často zachovávali pôst. V čase veľkého štyridsaťdňového pôstu sa uspokojili len so štyridsiatimi orechmi, ktoré im vydal opát. V tieto dni, ako aj v iné rovnako sa venovali modlitbám, brali do rúk sekeru a chodili pracovať do lesa. Po smrti svojho učiteľa žil sv. Benedikt na Skalke ešte tri roky. V roku 1033 ho prepadol zbojnáci a žiadali peniaze. Pri prepade Benedikt poprosil Boha o pomoc, dotkol sa rukou skaly a tá sa otvorila – doteraz možno pri ústi jaskyne nájsť odtlačok ruky na skale...

■ ZÁSTUPCA KOPANÍC

Aj keď som rodák spod Vršatca, váham a hádam, kto je asi tento prísne vyzerajúci pán? Najväčší slovenský architekt prvej polovice 20. storočia! Dušan Jurkovič je právom považovaný za zakladateľa modernej slovenskej architektúry. V tvorbe cieľavedome uplatňoval prvky ľudovej kultúry i moderné trendy európskej architektúry. Bol autorom nielen pôvabných secesných budov, ale aj moderných funkcionalistických stavieb či pôsobivých pomníkov a pamätníkov. V tejto expozícii je tu na návšteve, aj keď diela Dušana Jurkoviča sú známe všade po okolí. Či už v Luhačoviciach na Morave, čo je odtiaľto len na dohodenie kameňom, alebo v jeho rodnom kraji – v kopaničiarskom regióne. Veď kto ešte nenavštívil Bradlo, mohylu Milana Rastislava Štefánika – tiež dielo nižšieho, prísne vyzerajúceho pána s fúzikmi. Tu v Bohuniciach

k nemu akosi nepasuje prítomnosť klavíra, možno sa hnevá, že nikto za ním nesedí a nehra, že všade je úctivé a takmer posvätné ticho. Čo sú to za hostelia? Ozaj, rozpačtávam sa, ako som kdesi čítal, čo pán architekt rozpráva o svojich rodičoch: „Spomínam na otca, zvlášť ale na matku, ktorí mi vstúpili lásku k svojeti v dobe najťažšej poroby Slovenska, k svojeti slovenskej, ale i československej. ... že som už ako mladík, vedený matkou, dobre videl všetky krásy, ktorými sa vyznačoval náš ľud na poli folklóru, jazyka i architektúry.“ Nuž, pán Jurkovič, slovenský národ vám takúto úctivosť a pokoru – dúfam – nikdy nezabudne.

■ A ĎALŠIE ZOZNÁMENIE...

Bohvie, odkiaľ počuť zvony, ktoré nádherné ladia s džavotom vtáčať v konároch gaštanov. Akoby expozície v kaštieli ani neboli „mŕtve“, akoby sa tu len zastavil čas a jeho obyvatelia si pri otvorených oknách robili svoju prácu, nerušiac návštevníkov. Tých práve v tejto chvíli zaujal rozjímajúci kňaz Michal Rešetka. Rímskokatolícky kňaz, náboženský spisovateľ, vydavateľ a zberateľ slovenských kníh. História ho zaradila, či skôr priradila k významným bernolákovsky orientovaným zberateľom a vydavateľom slovenských kníh, kázni a literárnych rukopisov v období slovenského národného obrodzenia. Ako básnik, historik a kazateľ napísal osemnásť prác. Bol neúnavným zberateľom slovenskej i cudzojazyčnej, rukopisnej i tlačenej literatúry. Jej zhromažďovaniu venoval vyše tridsať rokov života. Slovenskú tisícvázkovú časť knižnice tvorili výzorne rukopisy Petra Benického, M. Augustínyho, Hugolína Gavloviča a iných. Zozbieral a zanechal deväťsto tlačených diel a dvetisíc rukopisov. Po založení Matice slovenskej sa vzácna Rešetkova knižnica stala jej majetkom.

■ SMUTNÝ POVZDYCH

Kofko sa toho u nás – s prepáčením – natára o tom, ako sa nič nedá, ako na všetko treba toľko a toľko peňazí. Tu v bohunickom Riznerovskom kaštieli akoby sa dalo všetko. Vznikla tu unikátna expozícia, ktorá môže byť ideálnym cieľom vzdelávacích výletov školskej mládeže. A zároveň je tak isto atraktívna ako jej preslávené vzory vo svete – múzeá voskových figurín. Aj keď s povzdychom, predsa len zostáva dobrý pocit... Vďaka tým, ktorí to tu všetko zriadili a pripomenuli nám súčasníkom.

Takúto voskovú podobu má svetoznámy spisovateľ Vojtech ZAMAROVSKÝ.

Prekladateľ musí v zásobárňach slovenčiny vydolovať to správne slovo Je smutné, ak jazyk formuje ulica

Zhovárал sa Roman KALISKÝ-HRONSKÝ – Foto: autor

Otakar KOŘÍNEK (1946) vyštudoval právo na Univerzite Komenského v Bratislave. Knižne debutoval v roku 1973 prekladom detektívky R. MacDonalda Barbarské pobrežie. Odvtedy do slovenčiny preložil diela J. Londona, M. Twaina, H. Melvilla, J. Kerouaca, J. R. R. Tolkiena, J. Steinbecka, V. Nabokova, E. L. Doctorowa, G. B. Shawa, K. Vonneguta a mnohých ďalších, prevažne amerických autorov. Na konte má vyše stoosemdesiat prekladov. Je trojnásobným laureátom ceny Jána Hollého – najvyššieho ocenenia za umelecký preklad na Slovensku, držiteľom viacerých prémie Literárneho fondu, ceny „Ludvík“ za najlepší preklad sci-fi románu, za preklad Pána prsteňov je zapísaný v Čestnej listine YBBY. Vydavateľskou cenou a prémie Literárneho fondu bolo ocenené aj jeho pôvodné dielo: Washington – sedem rokov v centre moci.

• V súčasnosti ste azda najoceňovanejším slovenským prekladateľom odborníkmi aj verejnosťou. Pritom ste vyštudovaný právnik, pracovali ste v USA ako novinár, vo Washingtone a v Haagu ako diplomat, napísali ste päť vlastných diel. V čom sa cítite najviac doma?

Život prináša rozličné príležitosti a ak sa človek na to cíti, mal by ich využiť. Prináša to skúsenosti, ktoré možno v literatúre zúročiť. Ale naozaj doma sa cítim v umeleckom preklade – okrem iného aj preto, že to môžem robiť doma, som si vlastným pánom a viazaný som iba termínom dokončenia. Od roku 1985, keď som zanechal právnické povolanie, som na voľnej nohe s prestávkami, ktoré vyplnili už spomínané iné činnosti.

• Ako ste sa dostali k umeleckému prekladu, keďže ste to neštudovali a neštudovali ste ani anglický jazyk?

Literatúra a umenie ma vždy zaujímali a jazyky boli mojím koníčkom. Po anglicky som sa naučil sám. Ako študent som si chcel niečo zarobiť, a tak som prekladal články pre časopisy a noviny, ako boli Expres, Lud, Výber. Bolo ich do tristo a celkom prirodzene som zatúžil preložiť aj knihu. Preložil som jednu sám od seba, lebo som nechcel prísť do vydavateľstva s prázdnyimi rukami. Bola to detektívka od Agathy Christie. Tú síce nevydali, ale ponúkli mi inú, a tak sa to rozbehlo.

• Napísali ste päť vlastných kníh. Nezabíja prekladanie ambíciu písať vlastné texty?

U mňa nie. Naopak, je to skvelá škola pre vlastné písanie, lepšiu si neviem predstaviť. A vlastné písanie má zasa jeden blahodarný prínos pre preklad – človek potom pri prekladaní cíti väčšiu úctu k prekladanému dielu a autorovi, lebo na vlastnej koži zažil, čo je písať niečo vlastné.

• V poslednom čase ste sa sústredili na Steinbecka a Nabokova. Prečo?

Jednak preto, že obaja títo autori sú na preklad veľmi nároční, čo vždy láka, a môžem pri nich využiť skúsenosti – literárne aj prekladateľské – ktoré som nadobudol, a jednak preto, že vyplynula kultúrna potreba prekladať ich. Z Nabokova, z toho na povrchu kozmopolitu z donútenia, ale v srdci stále Rusa, chýbalo v slovenčine veľa diel, a tak ich postupne zaplňam. Koncom osemdesiatych rokov som preložil jeho Lolitu, potom nasledovali Priezračné veci, Bledý oheň, Pamäť, prehovor a teraz sa chystám na preklad Lužinovej obrany. Ocenila to aj kritika, za Bledý oheň a Pamäť, prehovor som dostal Hollého ceny, v prípade Bledého ohňa spolu s Janou Kantorovou-Bálikovou, ktorá preložila verše.

U Steinbecka to bola potreba nanovo preložiť do slovenčiny jeho základné diela Na východ od raja a Hrozno hnevu. Prvé slovenské preklady mali už vyše päťdesiat rokov a jazykovo v nich bolo už mnohé zastarané, ale aj lingvisticky nepochopené. Hovorí sa, že základné diela svetovej literatúry si každá generácia prekladá pre seba a je to pravda. A tu sa patrí poďakovať vydavateľstvu Slovart a vydavateľstvu Spolku slovenských spisovateľov za to, že majú cit pre kultúru, a na knižné pulty zaplavené výrobcami literatúry dávajú

Novinár, spisovateľ a prekladateľ Otakar KOŘÍNEK pôsobil viac rokov ako spravodajca v USA a ako diplomat v Haagu.

krásne, ozdravujúce injekcie od autorov s veľkým A.

K týmto dvom autorom ma však viedla aj vnútorná potreba – potreba sriedať. Sú to nádherné kontrasty. Nabokov s jeho nádhernou, minucióznou drobnokresbou a Steinbeck, muž kovaný životom, s jeho robustnosťou. V hudbe by som ich prirovnal k Mozartovi s jeho iskrivou eleganciou, ako ho vníma väčšina verejnosti, hoci má aj iné polohy, a k Beethovenovi s jeho často drsnou mohutnosťou, hoci aj on má iné polohy.

• Sú to rozličné štýly. Ako sa s tým prekladateľ vyrovnáva?

Žartom hovorím, že prekladateľ musí byť štýlistický prostitút. Musí meniť štýl v službe autorovi. Ale tak je to napokon aj v herectve a hudobnej interpretácii. Nemožno hrať Šostakoviča rovnako ako Chopina. Každý chce svoje. To je alfa a omega každého interpretačného umenia.

• Vaše odpovede nastofujú mnohé ďalšie otázky. Biele miesta, pokiaľ ide o diela, ktoré v slovenčine nemáme, a ako na to, aby prekladateľ ovládol rozličné štýly.

K tomu prvému. Neraz počúvam nariekavé hlasy, čo všetko ešte nemáme zo svetovej literatúry a akí sme my Slováci v tomto úbohí. Hlúposť, omyl. Zabúdajú, či už úmyselne alebo z nevedomosti, na to, čo všetko už máme, a je toho dosť. Za všetko spomeniem len niekoľko prípadov. Tisíc a jedna noc v preklade profesora Paulínyho. Šiel až k prameňu a takýto kompletný preklad tohto diela majú iba tri či štyri literatúry na svete. Áno, popri tých „veľkých“ aj slovenčina. Ostatné národy majú len

ale nálady, pocity, obrazy, metafory autora, teda to, čo autor vložil do diela nad slovami. To musíme prekladať, tomu musí byť preklad verný a potom je aj krásny. Slová sú len odrazovým mostíkom. Ak budeme prekladať len slová, potom im bude preklad verný, ale bude škaredý.

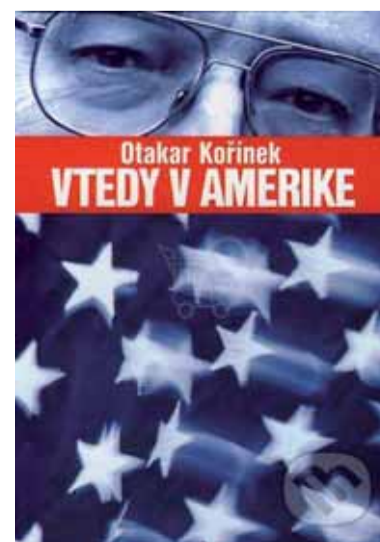
• Raz ste povedali, že umelecký preklad je nezmysel, ale krásny nezmysel. Ako tomu rozumieť?

To je trochu iná poloha v nazeraní na preklad. Ideálom by bolo, aby v prostredí prekladu pôsobil tak, ako pôsobí na čitateľa v prostredí originálu. A to sa jednoducho nedá. Stroskotávame už pri najjednoduchších konkrétnych. Anglické slovo bread môžem preložiť len ako chlieb, lenže Američan si predstaví ten svoj a Slovak zasa ten svoj. Už je to posun. A teraz si vezmeme románovú postavu podmienenú cudzím prostredím – kultúrou, politikou, sociálnymi pomermi a ja neviem čím ešte. Takú postavu náš čitateľ nemôže vnímať ako čitateľ originálu, ktorému je vlastná, lebo žije tam, kde ona. Zákonite sa v preklade čosi stratí. To však dáva určitý priestor na jemné dotváranie, povedzme na zdôraznenie niečoho, čo nášmu čitateľovi postavu urobí plastickejšou, zrozumiteľnejšou. Na to neexistuje nijaká teória, je to od prípadu k prípadu a úlohu tu zohráva intuícia prekladateľa podporená, ale korigovaná skúsenosťou. A v tom je aj jedna z krás umeleckého prekladu. Ideál, ktorý som spomenul predtým, nikdy nedosiahneme, ale treba sa oň pokúšať – ako napokon v každom umení. V tom je tá krása.

• Tu sa ponúka spomenúť váš preklad Mechanického pomaranča od Anthonyho Burgessa.

Áno, na ňom sa dá dobre ilustrovať, čo som práve povedal. Burgess navštívil Sovietsky zväz a usúdil, že o niekoľko rokov vznikne medzinárodný slang mládeže a týmto slangom napísal to svoje kultové dielo, ktoré, mimochodom, vynikajúco sfilmoval Stanley Kubrick. Za základ svojho slangu vzal ruské slová ako korova, moloko a podobne. Lenže – v anglickom a anglosaskom prostredí rezonujú ruské slová inak ako v našom, nám sú bližšie, nie také exotické ako pre Angličana. Čo s tým? Na niektorých miestach som ich ponechal, ale prevažne som použil namiesto nich slová z iných

Washington
Sedem rokov v centre moci

jazykov – talianske, chorvátske, rómske – a niekde som vytvoril vlastné, ale tak, aby boli sémanticky priezračné. To v záujme toho, aby to u nás vyvolávalo približne taký pocit exotickosti ako ruské slová u Angličana.

A bolo treba urobiť ešte jedno. Ak je slang zakomponovaný do správnej, vzorovej slovenskej syntaxe, kričí to, pôsobí to strašne neprírodzene. Preto ak používame v literatúre slang, musíme narušiť aj vzorovú syntax. Túto skúsenosť som si odniesol z prekladu Kerouacovho románu Na ceste. A veľmi pomohol vlastný slovník hovorových výrazov, ktorý som už spomínal. Je omyl myslieť si, že slovenčina túto vrstvu jazyka nemá alebo ju má chudobnú. Sám som bol prekvapený, koľko výrazov máme napríklad na slovo prísť alebo hlúpy. Pätnásť až dvadsať.

• Ako vidíte úroveň súčasného umeleckého prekladu v porovnaní s minulosťou? A ako vidíte budúcnosť?

Pokiaľ ide o budúcnosť, som dosť skeptický. Naše preklady raz zastarajú, a nemám istotu, či sa nájde generácia, ktorá ich bude chcieť a vedieť robiť nanovo. Rád by som sa mýlil. Nevieť, či sa niekomu bude chcieť hrabať v hlbokých zásobárňach slovenčiny, aby z nich – povedzme to trochu zjednodušene – vydoloval to pravé slovo. A pokiaľ ide o súčasnú úroveň, je rovnako vysoká ako v minulosti, len špička je užšia. To súvisí s tým, že mnohé z toho, ako sa prekladatelia učili, vymizlo. Už sa nesesdáva v redakciách, kde sa o problémoch debatovalo, ubúda skutočne dobrých redaktorov a redaktoriek, od ktorých sa mohol prekladateľ učiť. Tie debaty v redakciách a neraz aj vo viechach – to boli spontánne tvorivé dielne alebo workshopy, ako sa dnes hovorí. Tam sa cibril jazykový cit, o použití jedného slova sa hovorilo aj hodinu a každý niečím prispel. V rozhlase sa pravidelne hodnotila jazyková úroveň hlásateľov či moderátorov. Dnes sa, žiaľ, kultivovanie slovenčiny zabíja argumentom – veď tak sa to hovorí. Smutné je, že takú reč počúvame aj od televíznych a rozhlasových moderátorov, ktorí boli kedysi vzorom, ich jazykový prejav nenásilne ovplyvňoval jazykový prejav ulice. Dá sa povedať, že kedysi bola ulica vo vleku moderátorov a dnes sú moderátori vo vleku ulice.

• V súčasnosti ste predsedom Rady Literárneho fondu. Čo si myslíte o útokoch naň?

Nerozumiem im. Útočí sa na niečo, čo existuje všade na svete. Útočí malá skupina stále tých istých, je ich zo desať, dvadsať. Hoci práve oni vedia, ako sa vo svete podporuje tvorba. Oproti tejto hŕstke Literárny fond poskytnie tú či onú formu podpory ročne dvetisícpäťsto tvorcom. To je však mlčiaca väčšina a ukričaná hŕstka má priestor v médiách. Všade sú rezidenčné domovy pre tvorcov. V USA vyše päťdesiat, sú po celej Európe – Taliansko, Grécko, Švajčiarsko, Nemecko a tak ďalej, dokonca aj v Indii sú. Iba ten náš v Budmericiach im bol soľou v očiach. Sú proti dvojpercentným odvodom z honorárov Literárneho fondu, čo stanovuje zákon. Chceli ho zrušiť, ale v NR SR to neprešlo. Chcú zmeniť Literárny fond na nadáciu, ako je to vo svete. Zabúdajú však na to, že tam najprv existujú finančné prostriedky a následne na ich využitie sa zriadi nadácia, nie že najprv sa zriadi nadácia a potom sa chodí s natrčenou dlaňou, kto prispeje. Viem to z vlastnej skúsenosti. To by bola cesta do zániku Literárneho fondu. Iná organizácia s takým širokým záberom na Slovensku zatiaľ neexistuje. Fond podporuje nielen spisovateľov, ale aj prekladateľov, novinárov, filmárov, divadelníkov a vedcov.

• Každý, kto sa živí písaním, má sedavé zamestnanie. Ste sedavý kaviarský typ alebo sa odraďujete športom?

Ktosi raz veľmi pekne povedal, že príroda je najkrajšia z okna kaviarne. Súhlasím. Aj keď si stále hovorím: od zajtra – prechádzky a šport.

Knižné novinky z Vydavateľstva Matice slovenskej

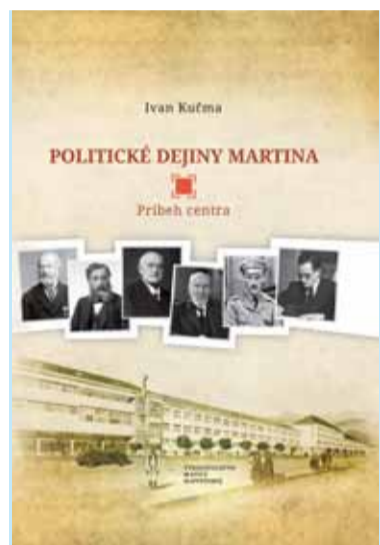
Slovenské povesti Mária Ďuričkovej Mária ĎURIČKOVÁ

Výnimočné dielo spisovateľky, ktorá patrí k najväčším majstrom slovenskej povestovej literatúry, približuje výberovú kolekciu viac ako štyridsiatich tajuplných príbehov z dávnej minulosti našej vlasti. Dozviete sa, ako Bratislavu zachránil raz dunajský orol, inokedy rybár Zotmund, i to, prečo sa rytier Roland obracia a prečo Čierna pani chodí po Michalskej veži, spoznáte krutého Valdhera i čertov obraz na radnici, odhalíte tajomstvo Hradovej nad mestečkom Tisovec, zistíte, ako Turzo ukradol Benátčanom tajomstvo dobývania zlata, ako kráľ Matej predával koleso na zvolenskom jarmoku a cisár Jozef II. ukladal drevo v dechtickom kláštore, i mnoho ďalších nevšedných príbehov. Na vydanie pripravil Ondrej Sliacky, ilustroval Peter Uchnár.

Dokonalý súmrak alebo Budmerické inšpirácie Bohuš BODACZ a kol.

Súbor sviežich próz, básní, esejí Budmerické inšpirácie predstavuje diela inšpirované prostredím Domova slovenských spisovateľov – Budmerickým kaštieľom a jeho okolím. Ambíciou diela nie je vytrhávať zožltnuté strany z literárnej histórie, ale priniesť aktuálne, súčasné texty.

Politické dejiny Martina Ivan KUČMA

Dielo regionálneho historika analyzuje špecifickú rolu mesta Martin v slovenských dejinách a jej premeny od štyridsiatych rokov 19. storočia, keď bol Turčiansky Svätý Martin málo významným mestečkom Turčianskej župy, cez postupný nárast jeho významu v súvislosti s revolúciou 1848 – 49, Memorandom, so založením MS, utvorenie a premeny jedného z centier slovenskej politiky v prvej polovici 20. storočia, cez neskorší postupný úpadok významu až po zástoj Martina a jeho inštitúcií v novembrovom diani.

Továreň aj na lži Ján SELČAN

Obsiahly román je prenikavou autobiografickou retrospektívou obrodeneckej éry v šesťdesiatych rokoch a následnej „normalizačnej“ epochy. Tých, ktorí verejne vystupovali za slobodu a nezávislosť proti okupantom, vyhodili z práce, morálne hodnoty mnohí vymenili za prospěchárstvo. Čestní sa vďaka nečestným dostali na zoznam nepohodlných, boli vysunutí na okraj spoločnosti, neschopní vytlačiť schopných, rozbehla sa obľudná mašinéria továrne na poslušných otrokov režimu... Doba pokrivila charaktery mnohých, i učiteľov, ktorí mali deti vychovávať v duchu pravdy...

Slovenské obrázkové povesti Ondreja Sliackeho a Mariána Čapku Ondrej SLIACKY

Tajuplné príbehy z pradávnych čias, keď solunski bratia priniesli písmo a drak strážil studňu na staroslávnom Devíne, i z čias, keď orol zachránil Bratislavu pred tatárskymi hordami, aj z tých pohnutých dôb, keď Turci vďaka hrbáčovej zrade dobyli Filakovský hrad a v Trenčíne Omar kopal studňu, ba i z čias, keď kráľ Matej dojil ovce na Kráľovej holi alebo keď rimavská zlatá kačička zachránila Jánošíka a mnoho ďalších z klenotnice najkrajších slovenských povestí vám v tejto knižke rozpovedia výrečné obrázky Mariána Čapku s majstrovsky stručným sprievodným slovom spisovateľa Ondreja Sliackeho.

Najkrajšie oravské povesti Anton HABOVŠŤIAK

Výber toho najkrajšieho z bohatej zbierky oravských povestí, ktorú nám zanechal výnimočný etnograf a spisovateľ Anton Habovštiak, je citlivo upravený a doplnený úryvkami originálnych zápisov, ktoré zberateľ kedysi zaznamenal od starých Oravcov. Zájďte stáročiami až do čias, keď pohanskí žreci chodievali obetovať na vrch Žiar a z Ostražice strážil okolie pyšný hrad. Dozviete sa, odkiaľ má meno Orava a prečo tak veselo šumí, ako Valasi zakladali dediny, ako býk zachránil Leštíncanov a mačka zradila Medzibrodčanov, ako sa staval Oravský zámok, ako Turzo odtrhol v Krivej jablko a komu ho daroval, i mnoho ďalších záhad z oravských lazov.

Snehuličik šepol mame František ROJČEK; ilustr. Katarína ILKOVIČOVÁ

František Rojček, výrazná osobnosť súčasnej detskej poézie, oslovuje deti fantazijnou hrou, nonsensom, jazykovou komikou. Výber z básnického diela Františka Rojčeka vychádza z týchto kníh: Neposlušné čižmičky (1987), Veršostrojček (1989), Postavme si z písmen dom (1991), Šašo ústach, Keď sa lieta na veľrybe (2003), Torta z piesku (2009) a obsahuje aj veľa doteraz knižne nepublikovaných básní. Dielo ilustrované vynikajúcou mladou výtvarníčkou sprístupňuje novej generácii detí najväčšie klenoty súčasnej slovenskej detskej poézie, rozvíja ich poznávanie, jazykovú kultúru, estetický cit. Autor už viac než tri desaťročia obdarúva slovenské deti záračnou hrou rýmov. Otvorte, presvedčte sa...

Biele deti na úteku Ladislav HRUBÝ

Podivné chodníčky tuláka Marcela a žilinskej partie výrastkov, čo sa zhrčili okolo bradatého alkoholika Viktora, sa pretnú v opustenej chalupe na kysucských kopaniciach. Aký bude ich ďalší osud? Román Ladislava Hrubého je znepokojivou správou o existenciálnej bezvýchodiskovosti mladých. Hrdinami sú ľudia na okraji spoločnosti, zároveň so svojimi túžbami, ideálmi, s čerstvou láskou... Biele deti moderných čias, deti predčasne dospelé, s tmnou dušou a chmúrnou budúcnosťou... Zakrádajú sa tmavými uličkami, skrývajú sa ako tiene, neustále kamsi unikajú... pred rodičmi, pred prenasledovateľmi, pred strážcami zákona, pred sebou...

Klub slovenských spisovateľov v Bratislave na Laurinskej ulici bol svojho času pred pár rokmi už takmer definitívne zaniknutý. Istý čas bol celkom zavretý s tým, že nikto z bývalých stálych návštevníkov netuší, či ho niekedy ešte obnovia. Vedúci Klubu, jeden z popredných predstaviteľov slovenskej gastronómie, Ondrej Antovszký sa rozhodol, že si priestory vezme do prenájmu a bude pokračovať v tom, čo robil desaťročia predtým. Zatiaľ sa mu darí Klub slovenských spisovateľov, ktorého skratka znie paradoxne KSS, držať na úrovni, ktorú stanovil už dávno.

V podzemnom hniezde

Klub je v podzemí Domu slovenských spisovateľov, nikdy však otvorene neslúžil na vytváranie podzemných hnutí, keďže bol za bývalého režimu prešpikovaný odpočívacimi zariadeniami, o čom dosť dobre vedeli mnohí, ktorí tam chodili, preto si pri vine dávali pozor na to, čo hovoria. Klub aj po prevrate nebol určený iba na tvorivé a oddychové posedenia autorov, či tých, čo sa na autorov iba hrali. Bol vždy miestom aj pre stretnutia vydavateľov, zástupcov médií a čitateľov, ktorí mohli do podzemného priestoru vchádzať bez toho, aby niekto preveroval, či vôbec už niekedy dačo napísali, alebo aspoň prečítali. Ak neprečítali, mohli s tým začať priamo v Klube, kde bolo na stoloch písaného slova vždy dosť. Ale aj hovoreného slova tam bolo a ešte aj je dostatok. Okrem iného kedysi na nástenke pri zrkadle visel aj letáček so slovami: „Kniha Ťa nikdy nezradí. A čo Ty?! Nezradil si knihu?!“

Nedávno, presne v deň ukončenia Mesiaca knihy, v utorok 31. marca, to dokázali spisovatelia, pracovníci médií aj čitatelia, ktorým Klub poskytol v rámci Jarného knihobrania 2015 svoje priestory, aby sa uhniedzili, pozerali, počúvali a neskôr aj čítali knihy, o ktorých bude verejnosť ešte počuť.

Vydavateľstvo Matice slovenskej v spolupráci so Spolkom slovenských spisovateľov v rámci svojej spoločnej akcie predstavilo diela známych slovenských autorov vo viacerých žánroch. Podtitul podujatia znel: Priateľské stretnutie ľudí, kníh a privítanie nových diel. Tími dielami z Vydavateľstva Matice slovenskej, ktoré sa oficiálne uvádzali do čitateľského sveta práve v ten deň, boli podľa abecedného zoznamu knihy autorov zoradené takto:

Július Balco: Kliatba žltých ruží, Bohuš Bodacz a kolektív autorov: Budmerické inšpirácie, Alexander Halvoník: Premeny II, Roman Kaliský-Hronský: Most do mesta, Vincent Šabík: Národná kultúra ako rezonančný priestor, Marián Tkáč: Zemplínske nebo, Jaroslav Vlínka: Mŕtvý jazyk.

Autorom aj vydavateľstvu želáme, aby sa knihy dostali medzi čitateľov v čo najvyšších počtoch výtlačkov. Nie je umením iba to, ak vie niekto knihu napísať, ale treba ju aj vedieť vydať a dostať ju k čitateľom. Podľa skúsených autorov aj vydavateľov život knihy sa začína vtedy, keď si ju ľudia kupujú a požičia. Na to však treba mať distribučnú sieť. Na Jarnom knihobraní 2015 znalci povedali, že kedysi jedným z najlepších počínov Národného literárneho centra bolo zriadenie autonómnej distribučnej siete s príznačným názvom Hrebenda. Doba sa pohla, Národné literárne centrum už neexistuje a distribučná sieť Hrebenda tiež zanikla...

Roman KALISKÝ - HRONSKÝ

V šiestich filmoch o Jánošíkovi má jeho milá vždy iné meno Zlata Hajdúková bola Jurkova Anička

Pavol M. KUBIŠ Š – Foto: archív autora a internet

Nielen hrdinovia legiend, ale aj legendy samotné majú neobyčajné osudy. Žijú, pretrvávajú, menia sa, rastú, strácajú sa alebo celkom umierajú. Prečo by práve legenda o smelom vodcovi hórnych chlapcov Jurajovi Jánošíkovi nemala byť výnimkou? Pravda je, že zbojník Jurko je v tradičnej kultúre Slovákov hlboko zakorenený. Ak sa však bližšie pozrieme na tých málo faktov, ktoré máme k dispozícii, vyjde nám trochu iný obraz, aký o ňom máme z povestí či romantickej literatúry. Pre útržkovitosť či fragmentárnosť autentických písomných prameňov azda nikdy nebude ani možné dôkladnejšie poznať celú faktografiu krátkeho života Juraja Jánošíka z Terchovej.

Prvá profesionálna slovenská herečka Zlata Hajdúková vo Fričovej snímke Jánošík s Paľom Bielikom.

Viac rokov som sa trebárs zamýšľal nad vzťahom Jánošíka k ženám... Aj keď sa o tomto slovenského zbojníka zaujímali spisovatelia, básnici, dramatici, maliari, hudobní skladatelia a najmä filmoví režiséri, v skutočnosti zostával pomerne neznámy a máločo z jeho obrazu dostalo jasné a najmä pravdivé obrysy. Povedzme poľský historik Dr. Stanislaw Dzieciolowski vo svojej knihe Juraj Janosik hetman zbojníckí píše: „Som presvedčený, že v Jánošíkovom živote bola žena, ktorá sa volala Dorota...“

FILMOVÉ MILÉ...

Ak si „premietneme“ Jánošíka ako filmového hrdinu, zistíme, že doteraz vzniklo o ňom už šesť filmových verzií a jeho dievčina či milá má v každej snímke iné meno... V tomto príspevku sa však chcem venovať najmä žene, ktorá mala čo do činenia s Jánošíkom a jej meno je nespochybniteľné – prvej profesionálnej slovenskej filmovej herečke Zlate Hajdúkovej. Bez pripamätania si iných

Jánošíkových filmových lások to však akosi ani o nej nebude úplný obraz...

Emília Tiršelová, neter filmára Jána Závodného, ktorý prišiel s bratmi Siakelovcami z Chicaga v roku 1921 nakrútiť prvého Jánošíka v denníku Nový deň (27. októbra 2001) spomínala: „Brezovan Samuel Tvarožek napísal bratovi Štefanovi do Prešova, kde mali amatérske divadlo Rozmajrín, aby vybral ochotníkov na filmovanie a zabezpečil rekvizity. Už v Amerike si Siakel pre postavu Aničky vybral podľa fotografie Máriu Fábryovú... A tak Mária Nováková-Fábryová získala prívlastok „prvá slovenská filmová herečka“, ved' s filmom sa stretla po prvýkrát. Vraj jej kamera naháňala dokonca aj strach. Táto predstaviteľka Jánošíkovej milé Aničky v ešte nemom filme sa narodila 18. decembra 1900 v Martine v rodine obchodníka Jozefa Fábryho a Márie, rod. Hraškovéj, pochádzajúcej zo šľachtického rodu z Kláštora pod Znievom. V roku 1923 sa vydala za notára JUDr. Pavla Nováka, pri-

mátora Košíc, s ktorým sa zoznámila počas štúdií na Štátnom dievčenskom ústave v Prešove. Oba rody – Fábryovci i Novákovci – boli silne národne orientované. Z Novákovskej vetvy pochádzala i pracovníčka ženského hnutia Helena (tiež Ilona) Országhová, manželka Pavla Országha Hviezdoslava.

Anička bola jedinou filmovou rolou Márie Fábryovej, potom sa stala učiteľkou, aktívne pracovala v Živene a v iných kultúrnych a humanitných spolkoch. Zomrela 20. júla 1973 v Dolnom Kubíne.

ZBOJNÍCKY HONORÁR

O Zlate Hajdúkovej, prvej profesionálnej slovenskej filmovej herečke, sú skutočne iba kusé informácie. Dokonca niektoré pramene uvádzajú, že mala českú národnosť.

„Je viac-menej symbolické, že v čase, keď sa realizovala najnovšia verzia filmového príbehu o Jánošíkovi, zavŕšila na konci novembra

V najstaršom Jánošíkovi bratov Siakelovcov z roku 1921 má jeho milá meno Anka.

2002 svoj život prvá profesionálna slovenská filmová herečka Zlata (Zlatica) Hajdúková-Suchánková, predstaviteľka Anky zo zvukového filmu Jánošík v réžii Martina Friča a v hlavnej úlohe s Paľom Bielikom... (Drahomír Šišovič, FILM.sk, č.1/2003).

Scenárista a neskorší režisér Otakar Vávra si v tridsiatych rokoch 20. storočia poťažkal: „Naším filmom chýba predovšetkým dostatok ľudskosti. Vystupujú v nich osoby, a nie ľudia, a v tom je veľký rozdiel. Niet v nich ľudských charakterov, niet v nich živých ľudí...“ Zrejme mal na mysli aj Jánošíka, ako ho nakrútil Frič, ved' neskôr i Ernest Štric hodnotil: „Bielikov Jánošík sa vyklenul ako ozajstný ľudový hrdina, ktorý nielen valašskou vrtko narába, ale hlboko v srdci nesie lásku k poniženým a ubiedeným, dokáže ľstivo prekabátiť panstvo a pandúrov, nie je mu vzdialená veselosť a ľubosť, i keď práve v ľubostných scénach (s Ankou v podaní Zlata Hajdúkovej – pozn. aut.) svojím charakterom statickým prejavil miestami nedostatok hereckých skúseností... (Ernest Štric: Paľo Bielik, Tatran, 1984).

Luboš Bartošek v známej publikácii Náš film (Mladá fronta, 1985) zasa píše: „Zlata Hajdúková v roli Anky vynikla nevtieravou krásou a prostotou hereckého výkonu.“

V spomínanej Štricovej monografii sa ešte dozvedáme, že Bielik dostal za filmovanie sedemtisíc korún, jeho partnerka Zlata Hajdúková dvetisíc (!)...

ŠTYRI FILMY

Pôsobenie a kariéra Zlata Hajdúkovej-Suchánkovej sa viažu k nakrúcaniu na Barrandove v tridsiatych rokoch minulého storočia. Vo vtedajšej filmovej produkcii si zahrála čašníčku vo filme Bezdetná v réžii Miroslava J. Krňanského (premiéra 8. novembra 1935), rolu Verunky v Našich furiantoch režisérov Vladislava Vančuru a Václava Kubáseka (4. marca 1938) a vo filme režiséra Miroslava Cikána Kráľ ulice diváčku v lôžii (20. septembra 1935).

Spolu s Jánošíkom (1. januára 1936) účinkovala teda v priebehu dvoch rokov (1935 až 1937) v štyroch filmoch...

Narodila sa pred niečo vyše sto rokmi – 23. decembra 1914 – vo Východnej. Vyrastala v rodine pedagóga, ktorého často prekladali z miesta na miesto. Do školy chodila v Kežmarku, po čase študovala na hereckom konzervatóriu v Bratislave a potom sa vzdelávala a skúsenosti získavala aj v Prahe, vo Viedni a v Berlíne. Práve z tohto mesta znechutená okamžite odišla po otrasnom pouličnom zážitku, vyprovokovanom fanatickými prívržencami nastupujúceho fašizmu. Zostala síce v Čechách, ale v čase okupácie, ani po znárodnení sa už na striebornom plátne neobjavila. Žila v ústraní. Stala sa oporou svojho manžela, ktorého komunistický režim pripravil o majetok. Naplno sa venovala rodinnému krbu. Zlata Hajdúková-Suchánková sa na Slovensko vrátila až začiatkom deväťdesiatych rokov...

BIELIKOVA TEREZA

Nebudeme sa priesť, či dievča po Jánošíkovom boku bola Anička alebo Anka. Kto už to dnes vie? Paľo Bielik ako režisér si pre Jánošíkovo milú v dvojdielnom filme Jánošík (1962 až 1963) zvolil meno Tereza. Zahrála ju Lucia Poppová, ktorá sa neskôr stala svetoznámou opernou speváčkou sopranistkou (zomrela 16. novembra 1993). V celovečernom animovanom filme tvorca Viktora Kubala Zbojník Jurko (1976) „kreslená milá“ meno vôbec nemá.

Známy poľský režisér Jerzy Passendorfer nakrútil trinásťdielny televízny seriál Jánošík v roku 1973 a o rok sa objavila i kinoverzia. Tu sa Jánošíkovo dievča volá Maryna a zahrála ju mladá herečka Eva Lemaňská. Zatiaľ ostatným pokusom o Jánošíka je film poľskej režisérky Agnieszky Hollandovej, kde legendárneho slovenského zbojníka hrá český herec Václav Jiráček a jeho temperamentnú milenku Barboru americká herečka Sarah Zoe Canner...

Dobré rozhodnutie múdrych sudcov

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív

Pred tromi rokmi prvý raz v dejinách zvolili do čela jednej z najrenomovanejších svetových inštitúcií – Medzinárodného súdneho dvora v holandskom Haagu, ktorý je hlavným súdnym orgánom Organizácie Spojených národov a proti ktorého rozhodnutiu niet odvolania – Slovák JUDr. Petra Tomka (1956). Pred ním nijaký slovenský či česko-slovenský sudca v tejto funkcii nikdy nepôsobil. V týchto dňoch na čele sedemnástčleného kolégia vyhlásil konečný verdikt v spore medzi Chorvátskom a Srbskom v nadmieru citlivej kauze.

Oba štáty sa obrátili na medzinárodný súd so žalobami proti genocíde. Súd zamietol tak žalobu Chorvátska, ako aj Srbska. SNN boli prvým médiom na Slovensku, pre ktoré sa JUDr. P. Tomka vyjadril v rozsiahlom rozhovore po svojom zvolení do pozície v haagskom Medzinárodnom súdnom dvore (MSD). Vtedy okrem iného konštatoval, že medzi trinástimi prípadmi, ktoré v agende zdedil, jeden sa týka práve medzištátneho sporu Chorvátsko – Srbsko. Preto sa SNN osobitne venujú ohlasu na tento rozsudok, ktorý zaznamenali všetky veľké svetové médiá.

JASNOZRIVÝ VERDIKT

MSD teraz pod predsedníctvom Dr. P. Tomku vyniesol verdikt, že počas

vojny v rokoch 1991 – 1995 nespáchal ani jeden štát genocídu, teda úmyselné a plánované vyvražďovanie druhého národa. Aký je medzinárodný ohlas tohto rozhodnutia? Podľa nemeckých denníkov, napríklad Süddeutsche Zeitung, padlo múdre rozhodnutie sudcov svetového súdu. Sudcovia potrebovali dlhý čas, ale právne jednoznačne a šalamúnsky rozhodli. Pre Srbsko, ako aj Chorvátsko to znamená, že jedna prekážka na vzájomné uzmierenie sa odstránila. Ani jedna strana teraz už nemôže predkladať druhej obvinenia z vyvražďovania, na druhej strane ani jedna z nich nemôže zmenšovať vlastné vojnové zločiny s poukazom na to, že sa predsa bránila proti genocíde. Aj keď v Chorvátsku

prijímajú rozsudok s nevôľou, obe vlády môžu len kvitovať, že sa vyriešil šestnásť rokov trvajúci nákladný právny proces. To neznamená, že minulosť je zabudnutá. Chorváti a Srbi by sa mali vyrovnáť a konfrontovať nielen so svojimi obeťami, ale aj prečinními v rokovaniach, právnych procesoch a pred národnými trestnými tribunálmi. Len keď sa toto stane, bude skutočné zmierenie možné.

OZVENA KONFLIKTU

Podľa titulku vplyvného denníka Frankfurter Allgemeine Zeitung ide o dobré a múdre rozhodnutie. Genocída, vyvražďovanie je najťažším a nepremýšľateľným zločinom proti ľudskosti a je v konvencii OSN jasne

Slovák JUDr. Peter TOMKA stojí čele Medzinárodného súdneho dvora v Haagu.

definovaná. Práve preto, že nemôže byť ťažšieho, väčšieho previnenia proti ľudskosti, ako je genocída, je to aj nástroj politického boja. V tomto zmysle bolo súdne pojednávanie tak pre Chorvátsko, ako i pre Srbsko nástrojom politického zúčtovania. Išlo o to, či toto označenie z genocídy bude mať jedna strana súdne, právne potvrdené a bude ho používať ako zásadný argument. Rozhodnutie sudcov z Haagu je preto múdre. Na jednej strane zodpovedá faktom, na druhej strane akékoľvek iné

rozhodnutie by bolo pre budúce vzťahy oboch štátov a národov zničujúce. Nie je to nijaký oslobodzujúci rozsudok pre agresora – tým je jednoznačne Srbsko, a na druhej strane Chorvátsku sa ešte raz pripomenulo, že nijaká pozícia obeť neospravedlňuje nijaký zločin. Obe strany sa dopustili mnohých zločinov. Vojna na Balkáne bola najkrvavejším konfliktom na európskej pôde po druhej svetovej vojne s vyše stotisíc obeťami na ľudských životoch.

V Spišskej Novej Vsi si pripomenuli 76. výročie Malej vojny Trináť obetí agresie žaluje!

Rastislav ZACHER – Foto: Mladá Matica

V Spišskej Novej Vsi, ktorú udalosti Malej vojny najviac tragicky zasiahli a poznačili, sa počas tretieho marca-tého týždňa uskutočnili spomienkové podujatia na marec 1939, keď horthyovské maďarské letectvo zaútočilo na toto krásne mesto na Spiši. Pri bombardovaní prišlo o život trinásť ľudí a dvadsať bolo zranených. Tohtoročným podujatím predchádzala dvojdňová konferencia, ktorú pre širokú verejnosť zorganizoval Ústav pamäti národa v spolupráci s mestom Spišská Nová Ves a Maticou slovenskou.

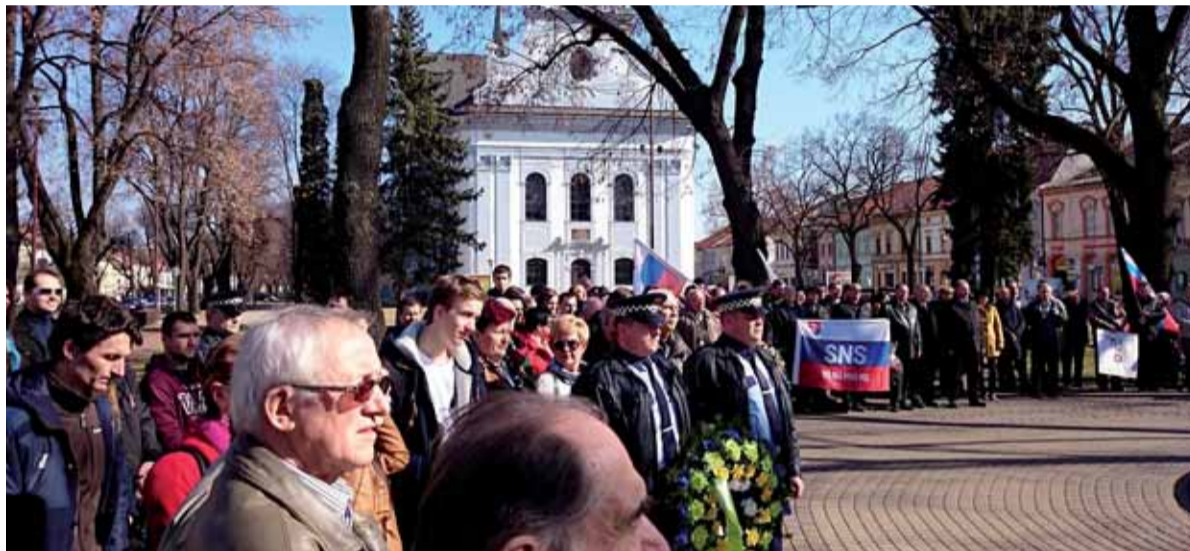
FOTORIPOST

Konferencia pod názvom Malá vojna a jej miesto v pamäti národa sa uskutočnila v nádhernej Koncertnej sieni spišskonovoveskej Reduty. Skúsení referujúci púťavými príspevkami prítomným občanom a najmä mladej generácii priblížili mnohé historické fakty o tejto tragickej udalosti i jej celkom neznáme súvislosti (viac o tom v rubrike P. Vala na str. 4). Na záver konferencie pozdravil

jej účastníkov aj podpredseda MS a predseda Mladej Matice JUDr. M. Gešper, ktorý tiež vystúpil s referátom. Druhý deň pripomenutia si tragických dejinných udalostí patrili najmä Mladej Matici slovenskej a členom Klubu vojenskej histórie Slovensko, ktorí sa najmä vlajkovým sprievodom centrom mesta postarali o oživenie a zatraktívnenie podujatia. Zaujala najmä ich dobová

scénka, ktorá spestrila pietnu spomienku pri pamätníku padlým hrdinom Malej vojny na námestí v Spišskej Novej Vsi. S príhovormi tu vystúpili predseda MS Marián Tkáč a primátor mesta Ján Voľný. Na záver podujatia predstavitelia mesta, Matice slovenskej a iných organizácií položili k pamätníku na znak úcty vencie obetiam horthyovskej agresie.

Pred polstoročím utíchli dláta sochára Ladislava MAJERSKÉHO Zlátil národný obsah a majstrovstvo formy

Vojtech KÁRPÁTY – Foto: archív

Pôvodné slovenské portrétné i monumentálne sochárstvo sa vzhľadom na politickú situáciu a národnostnú politiku Uhorska nemohlo rozvinúť ani personálne a ani tematicky. Nové cesty vyjadrenia nachádzalo počas dvadsiatich rokov prvej Československej republiky, no predovšetkým v rokoch 1939 – 1945. Tieto roky všeobecne predstavovali v tvorbe viacerých nadaných a talentovaných Slovákov vrchol vzopätia slovenského výtvarného i slovesného umenia v priamej súvislosti s budovaním vlastnej slovenskej štátnosti. Tá im umožnila všestrannú realizáciu. Jedným z reprezentantov tejto autorsky mimoriadne plodnej generácie bol aj akademický sochár Ladislav MAJERSKÝ, od úmrtia ktorého uplynulo 22. marca tohto roku presne polstoročie.

Narodil sa 11. marca 1900 v Hliníku nad Hronom v rodine obuvníka Andreja Majerského a Anny, rod. Suryovej. Gymnázium v Banskej Bystrici navštevoval v rokoch 1911 – 1915 a nasledujúce tri roky študoval v učiteľskom ústave v Turčianskych Tepličkách. Výtvarné vzdelanie začal v roku 1920 absolvovaním bratislavského kurzu pre učiteľov kreslenia a geometrie a v rokoch 1922 – 1926 študoval pod vedením profesora J. Mařátku na Umeleckopriemyselnej škole a neskôr u profesora O. Španiela na Akadémii výtvarných umení v Prahe. V roku 1926 sa natrvalo usadil v Bratislave, kde žil a tvoril ďalších takmer štyridsať rokov. Zamestnal sa ako profesor bratislavskej vyššej priemyselnej školy. Odborné štúdiá si dopĺňal v tridsiatych rokoch minulého storočia počas viacerých stáží a študijných ciest, ktoré viedli okrem susedného Poľska a Rakúska (Krakov – Viedeň), kde vystavoval svoje diela, aj do Juhoslávie a Talianska.

■ HLADANIE VÝRAZU

Na prelome dvadsiatych a tridsiatych rokov sa L. Majerský vo svojej umeleckej tvorbe prikláňal k sociálnym motívom, ktoré zobrazoval v tvarovo a formovo simplifikovaných kompozíciách. Na túto tvorbu mali priamy vplyv autori pokubistickej českej plastiky, no najmä ideové vplyvy novej vlny sociálneho civilizmu, ako ich predstavoval Otto Gutfreund. Medzi Majerského majstrovské diela tohto obdobia zaiste patria reliéfy na budovách Zemskej

úradovne pre poisťovanie robotníctva v Bratislave (Práca) a Slovenskej grafie, reliéf Nosič balíkov, no najmä naj-suggestívnejšie súsošie Bieda. V prvej polovici tridsiatych rokov minulého storočia ešte nakrátko experimentoval s expresionizmom. Pochopil ho ako dynamizujúci prvok, ktorému sa nutne a zákonite podriaďuje aj výber výrazových prostriedkov. Tvar a forma sa tak stávajú menej strnulými a aj vyjadrený alebo naznačený pohyb má prispieť k celkovému dojmu kompozície a pri portrétnej tvorbe k dokonalejšej charakteristike zobrazovanej osobnosti. Táto etapa Majerského tvorby bola inšpirovaná tvorbou I. Bilka, no najmä I. Meštroviča, ktorý stál za jeho juhoslovenskou študijnou zahraničnou cestou. Z tejto etapy Majerského sochárskej tvorby vynikajú plastiky Krista, Jána Krstiteľa, kniežaťa Pribinu, no najmä návrh na oltárny reliéf pre františkánsky kostol v Záhrebe, ktorý spodoboval zaživa upáleného chorvátskeho františkánskeho mučeníka Nikolu Taveliča.

■ JEDNOTA FORMY A OBSAHU

Po tomto individuálnom umeleckom výrazovom zrení sa Majerský vrátil v polovici tridsiatych rokov k realistickým formám. A to rovnako v portrétnej tvorbe, ako aj pri zložitejších kompozíciách. Pri oboch čerpal námety z každodenného života, no čoraz častejšie aj zo slovenských národných dejín. Celkový dojem z jednoduchého a prostého námety bol podtrhnutý jemným

L. Majerský: Portrétna busta spisovateľa, básnika a lekára Andreja Žarnova (Dr. Andreja Šubíka).

zladením podstatnejších detailov do harmonického súzvuku, aj keď pre tieto tendencie mu často vytýkali naturalizmus (Žiarlivá, Huslista, Opilci a ďalšie). V tomto období však dostáva aj viacero ponúk na monumentálne pomníky, ale i sám sa zúčastňuje na viacerých konkurzoch a výberových konaniach na štátne i regionálno-lokálne zákazky historických i vojenských pamätníkov. Viaceré z nich s veľkým úspechom a mimoriadne pozitívnu odozvou aj

realizoval. Medzi prvé patrila Socha padlým v Hliníku nad Hronom, ktoré pre svoje rodisko vytvoril L. Majerský ešte v roku 1931. Ďalšími Majerského realizovanými monumentálnejšími dielami a kompozíciami bol Pomník padlým v prvej svetovej vojne v Malackách a Pomník slobody v Ružomberku. Medzi jeho nerealizované súťažné návrhy patria pomníky (modely) Antona Bernoláka (Trnava), Víťazstvo (Košice), T. G. Masaryka (Brno), Björnstjerna Björnsona (Bratislava), M. R. Štefánika (Michalovce).

■ REALISTICKÝ PORTRÉTISTA

V súvislosti s generálom M. R. Štefánikom treba ešte pripomenúť, že Majerský vytvoril i jeho portrétnu bustu, ktorú kritika prijala rozporuplne. Niektorí ju označovali za zosmiešňujúcu, no ďalšie početné kritiky vychválili Majerského realistické a neprikrášené spodobenie tohto veľkého Slováka.

„Majerskému vďačíme za vytvorenie busty gen. M. R. Štefánika. V jeho podaní máme Štefánika takého, akým v skutočnosti bol, legendárneho a osudove veľkolepého. Je pravda, nepodal nám ho tak, ako sme boli zvyknutí predstavovať si Štefánika podľa nedokonalých malieb a sôch, ktoré nám predstavujú krásavca, chlapecky mladého. Ktorí znali Štefánika a videli bustu od Majerského, hovoria, že jeho práca je najvýstižnejšia a podáva nám ho takého, akým Štefánik v živote bol.“ Druhou portrétnou bustou, ktorú odborná umelecká kritika prijala mimoriadne pozitívne a s nadšením, bola bronzová podoba Andreja Hlinku v nadživotnej veľkosti z druhej polovice roku 1938. I dnes pôsobí táto busta majestátnym a impozantným dojmom a rovnako pôsobila i na Majerského súčasníkov, keď sa o jej kvalitách už v januári 1939 vyjadril Dr. Štefan Valent slovami: „Posledné a najdokonalejšie dielo Majerského je poprsie nám draheho zosnulého vodcu Andreja Hlinku. Majerský v ňom krásne vystihol dušu Slováka, vodcu a štátnika, z ktorého popri tom všetkom dýcha nadprirodzená vznešenosť a svätosť.“

Portrétoval i ďalšie osobnosti národnej histórie, ale i vtedajšieho

politického, vojenského a spoločenského života. Nechýbali medzi nimi ani také mená ako Samo Tomášik (bronz), hudobný skladateľ Ján Levoslav Bella (bronz), architekt Ladislav Jurkovič (bronz), armádny generál Josef Šnejdár (sadra). Ďalším skvelým portrétnym dielom L. Majerského je busta slovenského spisovateľa, básnika a lekára Andreja Žarnova (Dr. Andrej Šubík). Osobitou a svojskou eleganciou sa vyznačuje pamätná tabuľa s bustou (kameň a bronz) Pavla Beblavého, evanjelického farára v Sobotišti.

■ KOMORNÁ PLASTIKA

Okrem monumentálnej a portrétnej tvorby sa venoval i drobnej plastike a medailérstvu. Už v roku 1927 vytvoril návrh medaily pre bratislavskú burzu a o desať rokov neskôr úspešný návrh medaily celoštátnej výstavy poštových známok Pro filatelia v Bratislave. Popri návrhoch medailí je autorom i viacerých návrhov česko-slovenských a slovenských mincí rôznych nominálnych hodnôt. Medzi najznámejšie patrí desaťkorunová strieborná minca prvej Slovenskej republiky z roku 1944, symbolicky zobrazujúca zakladateľské dielo kniežaťa Pribinu, ktorej sa vyrazilo 1 400 tisíc kusov. Patrí medzi najjemnejšie a najdetailnejšie realizované návrhy v modernej histórii slovenského mincovníctva.

Po skončení druhej svetovej vojny si socialistické umenie stanovilo za svoj základný a hlavný vyjadrovací prostriedok realizmus, ktorý si prisvojilo a nazvalo ho socialistickým. Od roku 1945 sa majster L. Majerský venoval najmä ateliérovej práci a zúčastňoval sa na viacerých súťažiach a súbehoch na pomníky a pamätníky. V súlade s dobovou politickou objednávku tvoril aj ideologicky angažované diela, akými boli aj sochy Partizán z roku 1950 a Automechanik z roku 1951. Z drobnej plastiky to bola pamätná medaila pätnásteho výročia oslobodenia Bratislavy z roku 1960.

Sochár Ladislav Majerský zomrel v Bratislave 22. marca 1965. Pochovaný je na bratislavskom Cintoríne v Slávičom údolí v mimoriadne skromnom hrobe, ktorý je označený jednoduchým dreveným krížom.

